

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Nikola Hnojilová

Předpoklady úpravy styku s nezletilým dítětem dle § 927 OZ

Diplomová práce

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Předpoklady úpravy styku s nezletilým dítětem dle § 927 OZ“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 103 462 znaků včetně mezer.

V Městci Králové dne 28. července 2021

Nikola Hnojilová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Renátě Šínové, Ph.D., nejen za cenné rady a připomínky vznesené při psaní této diplomové práce, ale i za odborné vedení v průběhu celého studia.

Obsah

Seznam použitých zkratek	6
Úvod	7
1 Právo na styk s nezletilým	9
1.1 Ústavněprávní a mezinárodní rámec právní úpravy	9
1.2 Od historického pozadí k současnému využití § 927 OZ	10
1.3 Pojem styku a jeho formy	13
2 Předpoklady přiznání práva na styk dle § 927 OZ	15
2.1 Citový vztah mezi nezletilým a třetí osobou	15
2.2 Újma způsobená nezletilému	18
3 Příbuzní nezletilého	20
3.1 Právní úprava příbuzenství	20
3.1.1 Biologické a právní příbuzenství	21
3.1.2 Biologické vazby v kontextu § 927 OZ	23
3.2 Blízcí příbuzní	25
3.2.1 Prarodiče nezletilého	26
3.2.2 Sourozenci nezletilého	27
3.3 Vzdáleně příbuzné osoby	28
4 Putativní otec	29
4.1 Postavení putativního otce v právní úpravě	29
4.2 Putativní otec a právo na styk v rozhodnutích ESLP	30
4.3 Putativní otec a právo na styk s dítětem v národní právní úpravě	32
5 Osoby společensky blízké	34
5.1 Sociální rodiče nezletilého	34
5.2 Chůva, přátelé, pěstouni a další blízké osoby	35

6	Procesní souvislosti	37
6.1	Participační práva dítěte.....	38
6.2	Rozhodnutí o právu na styk s nezletilým.....	39
6.3	Výkon rozhodnutí	41
	Závěr	42
	Seznam použitých zdrojů.....	45
	Právní předpisy a související dokumenty	45
	Soudní rozhodnutí	45
	Odborné publikace.....	46
	Odborné články	47
	Internetové zdroje	47
	Abstrakt	49
	Abstract.....	49
	Seznam klíčových slov	49
	Keywords.....	49

Seznam použitých zkratk

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník
ESPL	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.
EÚVPD	Evropská úmluva o výkonu práv dětí ze dne 25. ledna 1996, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ÚOAMÚD	Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. října 1980, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.
ÚPD	Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.
ÚS	Ústavní soud
ÚSD	Úmluva o styku s dětmi ze dne 15. května 2003, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m.s.
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 01. 08. 1998
ZZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila problematiku práva na styk mezi nezletilým dítětem a osobami odlišnými od jeho právních rodičů. Uvedeným se zabývám z důvodu, že i když jde o téma velmi citlivé a relevantní, jsou mu v naší právní úpravě věnovány pouhé dvě věty, a to právě v § 927 OZ. Důsledkem stručnosti a obecnosti uvedeného ustanovení poté je, že v praxi vyvstává řada podstatných otázek, které je nezbytné zodpovědět. Protože se odborná literatura a jednotlivá soudní rozhodnutí většinou věnují pouze analýze dílčích problémů, rozhodla jsem se provést komplexní rozbor této oblasti práva.

Dalšími faktory při výběru tohoto tématu byly i jeho praktičnost a aktuálnost. S nutností vyřešit právo styku s nezletilým se ve svém okolí pravděpodobně setkala většina osob, a to zejména u rozvádějících se manželů. Právě s přihlédnutím k vysoké míře rozvodovosti a obecně i k častým konfliktním vztahům v rodinách však aktuálně narůstá i počet případů, kdy je nezbytné soudně vyřešit také vzájemný kontakt tzv. třetích osob s dítětem. Postavení těchto jedinců nebyla dříve připisována větší důležitosti, uvedené se však nyní změnilo. V souvislosti s vývojem společenských vztahů totiž začala být rodina a s ní i celkově ochrana soukromého a rodinného života vyplývající především z čl. 10 odst. 2 LZPS a čl. 8 EÚLP pojímána mnohem širěji. Důsledkem toho bylo i posílení postavení těchto osob, kterému je nyní třeba věnovat náležitou pozornost. S ohledem na znění § 927 OZ lze přitom konstatovat, že jedince, kterým může být právo styku přiznáno, lze rozdělit do dvou skupin. Do první z nich patří osoby příbuzné, ať už blízce nebo vzdáleně, a do té druhé osoby dítěti společensky blízké.

Cílem této práce je na základě analýzy aktuální i historické právní úpravy, názorů odborné veřejnosti a soudních rozhodnutí provést souhrnný rozbor této právní oblasti a věnovat se problematičtým otázkám vztahujícím se k § 927 OZ. Mezi ně přitom patří i takové, jež se na první pohled mohou zdát jako snadno zodpověditelné. Pochybnosti totiž vznikají například i o tom, koho lze ve smyslu analyzovaného ustanovení považovat za příbuzného dítěte, koho za osobu společensky blízkou či o tom, zda do jeho aplikačního rámce spadá i tzv. putativní neboli domnělý otec dítěte. Nejednoznačně tedy zůstává vymezen samotný okruh osob, jež mohou § 927 OZ využít.

Analyzované ustanovení dále výslovně hovoří o dvou podmínkách, které je pro přiznání práva na styk nutné splnit. Jedná se o existenci citového vztahu mezi dítětem a třetí osobou a poté o předpoklad, že by nedostatek vzájemného kontaktu znamenal pro dítě vznik újmy. Ve spojitosti s tím poté vznikají nejasnosti, zdali takto vymezené podmínky musí splnit obě výše uvedené skupiny osob s právem na styk či jestli je nutné mezi nimi rozlišovat? Z dikce

§ 927 OZ totiž není zcela zřejmé, zdali naplnění těchto předpokladů musí prokazovat pouze osoby společensky blízké, aby ukázaly svou roli v životě nezletilého či jestli tak musí učinit i jeho příbuzní. V neposlední řadě, přestože zákon o tomto hledisku nehovoří, se také nabízí otázka, jakou roli ve světle uvedeného ustanovení hraje nejlepší zájem nezletilého?

Nejen zodpovězení těchto otázek se diplomová práce věnuje ve svých šesti kapitolách. V té první je obecně vymezen rámec národní a mezinárodní právní úpravy vztahující se k tématu práva na styk mezi dítětem a třetími osobami; následně vývoj této právní oblasti na našem území; jakož i přiblížení situací, kdy nyní dochází k využívání § 927 OZ nejčastěji. Stanoveno také je, v jaké formě a v jakém rozsahu může soud rozhodnout o styku s nezletilým. V následující kapitole jsou poté rozebrány jednotlivé předpoklady, které je pro přiznání vzájemného kontaktu nutné naplnit. Tato část práce je tedy stěžejní, protože rozebírá podmínky, vztahující se ke všem jedincům žádajícím o přiznání společného kontaktu, popřípadě upozorňuje na výjimky z nich. Kapitoly tři až pět jsou naopak věnovány zástupcům jednotlivých skupin s právem na styk a jejich specifickému postavení. Jmenovitě se blíže věnují například postavení prarodičů a sourozenců nezletilého, jeho vzdálenějším příbuzným, sociálním rodičům nebo přátelům. Dále, vzhledem k nejisté roli tzv. putativního otce, je značná část práce věnována posouzení role biologických pout v rodinném právu. Putativním neboli domnělým otcem je totiž muž tvrdící, že je s nezletilým pokrevně spřízněný, ačkoliv po právní stránce za jeho otce považován není. V rámci analyzovaného ustanovení má tato osoba velmi významnou roli, o čemž svědčí i to, že jí je věnována samostatná kapitola. V ní jsou poté rozebírány zejména závěry, které k postavení tohoto jedince učinily české soudy a ESLP.

Diplomová práce je zpracována dle stavu právní úpravy ke dni 24. července 2021 a vychází z textace právních předpisů, komentářové literatury, monografií věnujících se rodinnému právu, článků vztahujících se k dané problematice, a především ze soudních rozhodnutí Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Poslední zmiňovaný ve značném množství svých rozhodnutí totiž přibližuje význam práva na respektování soukromého a rodinného života vyplývajícího z čl. 8 EÚLP, jakožto mezinárodního dokumentu, kterým je Česká republika vázána. Jako hlavní výzkumná metoda tedy byla využita analýza soudních rozhodnutí, jakož i samotného § 927 OZ, a to především za využití historického, gramatického a teleologického výkladu.

1 Právo na styk s nezletilým

Obecně mají právo na styk s nezletilým dítětem¹ zejména jeho rodiče,² kteří prostřednictvím styku realizují svou rodičovskou odpovědnost.³ Tu chápeme jako souhrn morálních a právních pravidel rodičovství skládajících se z několika složek, přičemž jednou z nich je i právo na udržování osobního kontaktu s dítětem. Od tohoto práva rodičů je ale nutné oddělovat práva třetích osob na styk s nezletilým⁴, přičemž právě jejich vymezení je hlavním předmětem této diplomové práce.

Zatímco ve vztahu k rodičům dítěte je zákonná úprava věnující se jejich právům a povinnostem poměrně rozsáhlá a konkrétní⁵, co se týče práva na styk ostatních osob, je velmi strohá. Nachází se pouze v jediném ustanovení, v § 927 OZ, jehož znění je následující: „*Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.*“

Obecná textace uvedeného ustanovení s sebou v praxi přináší interpretační potíže a ponechává značný prostor pro dotváření právního rámce na rozhodovací činnosti soudů. Před přistoupením k celkové analýze § 927 OZ a k zodpovězení v úvodu vymezených otázek ale nejprve považuji ze nezbytné uvést téma styku s nezletilým do celkového kontextu rodinného práva, a to jak na vnitrostátní, tak na mezinárodní úrovni.

1.1 Ústavněprávní a mezinárodní rámec právní úpravy

Na ústavněprávní úrovni je právo na styk, zejména s příbuznými osobami, úzce spjata s právem na rodinný život, který je jeho prostřednictvím uskutečňován.⁶ Právě základy ochrany soukromého a rodinného života jsou na ústavněprávní úrovni položeny v čl. 10 odst. 2 LZPS a také v čl. 32 LZPS. Druhý uváděný se primárně věnuje ochraně práv rodičů dítěte.

¹ Nezletilým, popřípadě dítětem, se v této práci rozumí osoby mladší osmnácti let, které doposud nenabýly plné svéprávnosti ve smyslu § 30 OZ.

² § 887 OZ.

³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo (§ 655–975)* [online databáze]. Praha: C.H. Beck, 2020, § 927 [cit. 01. dubna 2021]. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2 vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. s. 212, 216.

⁵ Viz § 855 an. OZ upravující postavení rodiče a dítěte nebo KRÁLÍČKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Rodinné právo...*, s. 214 an.

⁶ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 1. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

Na mezinárodní úrovni je právo na respektování rodinného života zakotveno především v čl. 8 EÚLP⁷, která je jako mezinárodní lidskoprávní dokument součástí našeho ústavního pořádku. K výkladu uvedeného ustanovení přitom existuje bohatá judikatura ESLP týkající se i práva na styk třetích osob s dítětem. V ní bylo dovozeno, že pod ochranu rodinného života je z důvodu úzkých osobních pout nutné zařadit i vztahy v tzv. širší rodině. I v jejím světle je tedy nutné poskytovat ochranu vztahům, které vznikají například mezi vnoučaty a jejich prarodiči či dalšími rodinnými příslušníky.⁸ Zde považuji za vhodné doplnit, že povinnost při národní aplikaci EÚLP přihlížet k rozhodnutím ESLP České republiky vyplývá z čl. 10 Ústavy věnujícímu se závaznosti vyhlášených mezinárodních smluv a z čl. 1 odst. 2 Ústavy, jež státu ukládá povinnost dodržovat závazky plynoucí z mezinárodního práva.⁹

Vedle obecné ochrany rodinného života můžeme na mezinárodní úrovni nalézt i obdobně znějící právní úpravu, jakou obsahuje český občanský zákoník v § 927 OZ. Je obsažena v čl. 5 ÚSD, který vymezuje, že: „*Pokud je to v nejlepším zájmu dítěte, lze rozhodnout o styku mezi dítětem a osobami jinými než jeho rodiči, které mají s dítětem rodinná pouta.*“ Dle literatury lze pojem rodinných pout v této souvislosti vykládat jako vzájemný blízký vztah osob odvíjející od právního postavení nebo rodinných vazeb.¹⁰ Domnívám se, že ve své podstatě lze tento pojem připodobnit k nutnosti existence citové vazby, jež je vyžadována na národní úrovni. Po obsahové stránce ustanovení čl. 5 ÚSD uvedenou problematiku upravuje trochu širěji než § 927 OZ. Nehovoří totiž o právu konkrétních osob, ale obecném kritériu nejlepšího zájmu dítěte. Pokud jde o vzájemný vztah ÚSD a OZ, pak platí, že první zmíněná je přímo aplikovatelným mezinárodním dokumentem a jako taková má před občanským zákoníkem přednost.¹¹

1.2 Od historického pozadí k současnému využití § 927 OZ

Úprava obsažená v současném znění § 927 OZ byla do našeho právního řádu zavedena s účinností nového občanského zákoníku v roce 2014.¹² Platí však, že legislativa týkající se práva na styk s nezletilým existovala i dříve. Obsažena byla již v zákonu č. 265/1949 Sb., o právu rodinném a poté i v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině. Ani jeden z těchto předpisů však

⁷ Čl. 8 EÚLP zní: „*Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.*“

⁸ Na uvedeně upozorňuje i Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 2750/07.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II.ÚS 3122/16, bod 25.

¹⁰ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 4. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹¹ Tamtéž, bod 1.

¹² Viz § 3081 OZ stanovující, že občanský zákoník účinnosti dnem 1. 1. 2014.

ve svých původních zněních nepočítal s tím, že by dané právo mohlo být spojováno s jinými osobami než s matkou a otcem dítěte. Až novelizací zákona o rodině bylo toto právo zakotveno i pro další členy rodiny.

První zmíněný, zákon o právu rodinném, pouze obecně ve svém § 52 vymezoval, že „*nezletilé děti jsou v moci rodičovské*“. Právní předpis výslovně neuváděl, že by její součástí bylo i právo na styk, nicméně dané bylo možné odvodit z její samotné podstaty. Rodičovská moc se totiž skládala zejména z práv a povinností rodičů řídit jednání dětí, zastupovat je a starat se o jejich majetek.¹³

V druhém zmiňovaném předpisu, v zákonu o rodině, byl pro danou problematiku zásadní § 27, který měl ve svém prvotním znění pouze tři odstavce věnující se pouze styku rodičů s dětmi. Až novela provedená zákonem č. 91/1998 Sb. přidala odstavec čtvrtý a rozšířila tak s účinností od 01. 08. 1998 právo styku na sourozence a prarodiče dítěte. Důvodová zpráva učiněnou změnu blíže nekomentovala.¹⁴ Na základě § 27 odst. 4 ZOR bylo následně možné přiznat právo styku vymezeným osobám, pokud byly splněny dvě podmínky, a to vyžadoval-li to zájem dítěte a poměry, resp. vzájemné vztahy v rodině.¹⁵ Podmínky tedy byly odlišné, než jsou v současnosti. Zásadním rozdílem je především skutečnost, že v minulosti nebylo požadováno prokázání citové vazby mezi osobou žádající o přiznání styku a nezletilým dítětem.¹⁶ Proto lze uzavřít, že požadavky kladené na osoby žádající o přiznání práva styku byly méně přísné.

Za účinnosti tohoto právního předpisu došlo k rozšíření práva styku ve vztahu k ještě jedné osobě, a to k biologickému otci dítěte, který nebyl zapsán v jeho rodném listu.¹⁷ K uvedenému rozšíření došlo na základě nálezu Ústavního soudu¹⁸, který se zabýval tím, zdali nedošlo k porušení základních práv stěžovatele, když mu jako biologickému otci byl zamítnut návrh na úpravu styku s jeho nezletilým synem. Ústavní soud stížnost shledal jako důvodnou a vyjádřil se ve prospěch biologického otce nezletilého. Daný závěr vycházel i z rozhodovací praxe ESLP a následně byl potvrzen i v dalších rozhodnutích na národní úrovni.¹⁹ Postavení

¹³ § 53 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění zákona č. 45/1959 Sb.

¹⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. K otázkám styku nezletilého s „nepříbuznými“ osobami podle § 927 OZ. *Rodinné listy* [online databáze], 2019, č. 4, s. 6. [cit. 05. dubna 2021]. Dostupné z: databáze ASPI.

¹⁵ Viz znění § 27 odst. 4 ZOR, který stanovil: „*Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.*“

¹⁶ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1731.

¹⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. Rodina v českém právu. Právo putativního otce na styk. *Rodinné listy* [online databáze], 2016, č. 10, s. 20. [cit. 05. dubna 2021]. Dostupné z: databáze ASPI.

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. II. ÚS 4160/2012.

¹⁹ Viz například rozsudek senátu (5. sekce) ESLP ze dne 22. 3. 2012, Ahrens proti Německu, č. s. 45071/09 a nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.

biologického otce dítěte, jež zároveň není otcem právním, bude podrobněji rozebráno v samostatné kapitole této práce.

Postupem času byl shledán jako nedostatečný i takto vymezený okruh osob, a to z důvodu nedostatku úpravy poměrů v tzv. širší rodině. Dané veřejnost vnímala jako pozůstatek dřívější doby, kdy rodinu tvořily jen nejbližší osoby.²⁰ Z tohoto důvodu byl do nového občanského zákoníku vložen § 927 rozšiřující možnost přiznání styku i pro vzdálenější příbuzné, jakož i pro osoby společensky blízké.

Na základě tohoto ustanovení je nyní o styku rozhodováno zejména v případech konfliktních situací v rodině, kdy není možné mezi jejími členy či i dalšími třetími osobami dosáhnout shody na styku s nezletilým. Zejména pak půjde o případy úmrtí jednoho z rodičů, jejich rozvodu nebo rozchodu.²¹ Může se ale jednat i o situace, kdy jsou poměry mezi rodiči dítěte harmonické, a tedy matka a otec nezletilého jsou stále ve společném vztahu, nicméně nefungují vztahy v širším okolí rodiny. Obecně případy, ve kterých je styk s nezletilým přiznáván i jiným osobám než rodičům, ve svém usnesení shrnul i Ústavní soud, který obecně vymezil: „*Stav, kdy, podle zjištění obecných soudů, rodiče ve shodě plně a odpovědně pečují o své dítě a při tom mají konkrétní rozpory s jedním ze svých blízkých příbuzných, nevytváří takové poměry v rodině, které by samy o sobě odůvodňovaly rozhodnutí soudu. Takovými poměry by podle názoru Ústavního soudu naopak mohly nepochybně nastat například při rozvodu rodičů dítěte, úmrtí obou nebo jednoho z rodičů nebo za situace, kdy rodiče neplní řádně své rodičovské povinnosti či svá rodičovská práva zneužívají v neprospěch dítěte. V takových situacích je úloha členů širší rodiny již obvykle obtížně nahraditelná a jejich pomoc zpravidla žádoucí.*“²² Uvedené usnesení bylo vydáno ještě za účinnosti zákona o rodině, avšak obecné vymezení situací, za kterých nyní dochází k využití § 927 OZ, zůstává obdobné.

Důležité je také zdůraznit, že komentované ustanovení nezakládá pouze právo osob odlišných od rodičů na styk s nezletilým, ale i možnost opačnou. Umožňuje totiž i dítěti žádat o styk s těmito třetími osobami. Kromě obecných podmínek, o kterých § 927 OZ²³ hovoří, je ale dle textu zákona v těchto případech nezbytný i souhlas těchto jedinců se stykem. V praxi je nicméně mnohem častěji využívána ta varianta, kdy o přiznání styku nežádá dítě, ale zletilá, plně svéprávná třetí osoba, proto právě o ní bude v této práci většinou hovořeno.

²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zvláštní část, s. 234, 235.

²¹ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 1. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

²² Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 2750/07.

²³ Mezi tyto podmínky patří především existence citového, nikoli přechodného, vztahu a újma způsobená dítěti v případě nedostatku styku s dotčenou třetí osobou.

1.3 Pojem styku a jeho formy

Komentované ustanovení doslovně hovoří o právu stýkat se s dítětem.²⁴ Styk obecně představuje určitý nástroj k udržování společného vztahu mezi dítětem a osobou, která ho obvykle nemá ve své péči.²⁵ Tento pojem v první řadě evokuje představu o osobním kontaktu dvou či více osob, nicméně jeho podob je v rodinně-právní rovině více.

Občanský zákoník bližší specifikaci daného termínu neposkytuje. Podíváme-li se ale do mezinárodních dokumentů, pak platí, že právo styku je chápáno zejména jako „*právo vzít dítě na omezenou dobu na místo odlišné od místa jeho obvyklého bydliště.*“²⁶ Širší pojetí pak zastává zejména čl.2 ÚSD, jež pod tento pojem zahrnuje také „*jakoukoli formu komunikace mezi dítětem*“ a třetí osobou nebo „*poskytnutí informací této osobě o dítěti nebo dítěti o této osobě.*“

V závislosti na výše uvedené se poté v teoretické rovině rozlišuje mezi stykem přímým neboli osobním, jež je realizovaný zejména návštěvami a stykem nepřímým. Ten v sobě zahrnuje jakoukoli formu komunikace, která může probíhat mezi nezletilým a třetí osobou. Příkladem pak mohou být telefonické rozhovory, komunikace prostřednictvím sociálních sítí (jako je např. Facebook a jeho Messenger, Instagram atd.), emailu či jiných aplikací (Skype, FaceTime, WhatsApp a další). Do této skupiny lze zařadit i výše zmíněné právo na informace o dítěti (např. o jeho zdravotním stavu, akademických či sportovních výsledcích apod.) nebo naopak právo nezletilého na informace o blízké třetí osobě.²⁷ Na tomto místě je však vhodné podotknout, že v českém právním prostředí právo na informace téměř nebývá přiznáváno.²⁸

Obě z uvedených forem styku mohou být v praxi kombinovány. Preferovaným způsobem kontaktu však většinou bude osobní styk s nezletilým bez přítomnosti dalších osob.²⁹ Soudem ale může být určeno, že vzájemná interakce mezi dítětem a oprávněnou osobou bude probíhat např. za přítomnosti jednoho z rodičů, psychologa³⁰ či orgánu sociálně-právní ochrany dětí.³¹ Vzájemnému poměru mezi jednotlivými formami styku se věnoval i Nejvyšší

²⁴ § 927 OZ.

²⁵ KORNEL, Martin. *Přímý a nepřímý styk rodiče s nezletilým dítětem* [online]. Masarykova univerzita, právnická fakulta, 2008. Dostupné z: www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/kornel_martin.pdf.

²⁶ Čl. 5 písm. b) ÚOAMÚD a čl. 2 bod 10 Nařízení (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o zrušení (ES) č. 1347/2000.

²⁷ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, body 8, 9. Dostupné z: [databáze beckonline.cz](http://databaze.beckonline.cz).

²⁸ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s.1737.

²⁹ KRÁLÍČKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana kol. *Rodinné právo...*, s. 216.

³⁰ Viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 2750/07.

³¹ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1737.

soud, který potvrdil, že je mezi nimi vztah speciality.³² Nepřímý styk by tak měl být přiznáván jen v situacích, kdy je z objektivních důvodů, zejména kvůli velké vzdálenosti, vyloučeno, aby bylo přiznáno právo na styk přímý. V rozhodnutí, kde dané bylo stanoveno, se sice soud zabýval dopady zbavení rodičovské odpovědnosti otce na kontakt s jeho nezletilými dětmi, nicméně domnívám se, že v daném případě lze využít analogie a uvedené závěry tak využít i na případy aplikace § 927 OZ.

V jaké míře a kde bude právo styku přiznáno, záleží na okolnostech každého případu. Rozhodující ale bude zejména vzdálenost mezi bydlišti dotčených osob, hloubka jejich citové vazby, věk dítěte či blízké osoby a jejich zdravotní stav.³³ Platí však, že aby společný kontakt vůbec mohl být realizován, je vždy nejprve třeba posoudit rozumovou a volní vyspělost jedince, který o něj žádá a také jeho možnosti se o dítě v průběhu osobní interakce postarat.³⁴

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

³³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 8. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

³⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1730.

2 Předpoklady přiznání práva na styk dle § 927 OZ

Občanský zákoník uvádí několik předpokladů, které musejí být splněny, aby na základě § 927 OZ mohlo dojít k přiznání práva na styk s nezletilým. V první řadě jde o existenci citové vazby k dítěti a následně také o skutečnost, že by nedostatek kontaktu mezi nezletilým a osobou, jež o něj žádá, způsobil dítěti újmu. Další podmínky se poté liší u jednotlivých skupin osob, jež jsou ke styku oprávněné. Jedná se o buď o nutnost příbuzenského vztahu s dítětem nebo splnění podmínky společenské blízkosti.

Jednotlivé předpoklady nejsou v právním předpisu nijak podrobněji rozebírány, v důsledku čehož mohou vznikat interpretační potíže. Při jejich výkladu je tak třeba nahlížet do důvodové zprávy k občanskému zákoníku, literatury a zejména soudních rozhodnutí.

2.1 Citový vztah mezi nezletilým a třetí osobou

Komentované ustanovení pouze obecně stanovuje, že právo stýkat se s nezletilým mají jen takové osoby, ke kterým má dítě citový vztah, jež není jen přechodný.³⁵ Mezi jedinci tak musí existovat určitá forma rodinné vazby, kterou dle komentářové literatury není možné ztotožňovat pouze s déletrvajícím osobním kontaktem. Spíše by se mělo jednat o vzájemný vztah důvěry, který může vzniknout zejména v důsledku toho, že osoba žádající o přiznání práva styku o nezletilého v minulosti pečovala či na něj měla jiný pozitivní vliv. Například ho mohla podporovat v nějaké jeho sportovní, zájmové, či vzdělávací aktivitě nebo se s tím takovýchto aktivit účastnit.³⁶ Lze totiž říci, že citové vazby se mezi osobami vytváří zejména prostřednictvím společných zážitků.³⁷

Platí přitom, že zatímco ve vztahu mezi rodiči a dětmi se existence společného pouta presumuje, ve spojitosti s ostatními osobami je nezbytné ji v řízení prokazovat.³⁸ Jeho hloubka i délka trvání bývá posuzována individuálně, v závislosti na okolnostech každého konkrétního případu. Důvodová zpráva k uvedenému pouze dodává, že existující citové pouto by mělo být vykládáno co možná nejširším způsobem.³⁹ Důležité je však vyzdvihnout, že v soudním řízení hraje rozhodující roli vztah dítěte k osobám žádajícím o přiznání práva styku, nikoli vztah této

³⁵ § 927 OZ

³⁶ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 2. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

³⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 1063/14.

³⁸ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 3. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zvláštní část, s. 234, 235.

osoby k dítěti.⁴⁰ Domnívám se, že uvedené odpovídajícím způsobem koresponduje s obecným pravidlem, že v popředí rozhodování věcí týkajících se dětí by vždy měl být zájem nezletilého.⁴¹ Rozhodující je přitom citové pouto existující mezi osobami v době rozhodování o přiznání práva na styk. V závislosti na plynutí času je totiž možné, že v minulosti mezi jedinci pouto existovalo, avšak postupně došlo k jeho oslabení. Taková skutečnost by vedla i k tomu, že by nedostatek vzájemného kontaktu dítěti nemohl způsobit újmu a nebyla by tak naplněna žádná z podmínek § 927 OZ. Dané potvrdil i Ústavní soud, když rozhodoval o přiznání práva na styk babičky nezletilé za situace, kdy se tyto osoby neviděly po dobu delší než jeden rok. Vzhledem k nízkému věku dítěte bylo soudem uzavřeno, že v této době došlo ke značnému oslabení citového pouta. Ústavní stížnost tedy byla odmítnuta.⁴²

Jak již bylo nastíněno v úvodu této práce, tak ze znění uvedeného paragrafu jasně nevyplývá, zdali je třeba, aby byla existence citového vztahu prokazována jen u osob společensky blízkých k prokázání jejich role v životě nezletilého či zda se tato podmínka vztahuje i na osoby příbuzné, zejména pak na ty příbuzné blíže. Jejich právo na styk je totiž obecně odvozované od pokrevního pouta a spadá pod čl. 8 EÚLP a čl. 5 EÚS, a to v rámci budování tzv. širší rodiny.⁴³ Tato problematika není v odborné literatuře příliš reflektována, nicméně Šínová v komentáři k § 927 OZ dospívá k závěru, že existence citové vazby by měla být vyžadována ve vztahu k oběma skupinám osob.⁴⁴ Činí tak s odkazem na smysl a účel právní úpravy ve spojení s jazykovým výkladem. V komentovaném ustanovení je totiž dvakrát použita spojka „pokud“ naznačující, že se dané kritérium vztahuje na všechny.⁴⁵ V návaznosti na to lze dle mého názoru také předpokládat, že kdyby zákonodárce zamýšlel, aby se na odlišné osoby vztahovaly odlišné podmínky, rozdělil by je do samostatných vět či případně odstavců. Tak to učinil například německý zákonodárce. Dle § 1685 odst. 1 BGB mají totiž právo na styk s dítětem jeho prarodiče a sourozenci, a to pouze za předpokladu je-li tak shledáno v souladu s jeho nejlepším zájmem. Jiná podmínka nemusí být splněna. Dle druhého odstavce stejného ustanovení poté platí, že právo na kontakt mají i další osoby, a to takové, které s nezletilým

⁴⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II (§655-975)* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, § 927 [cit. 08. dubna 2021]. Dostupné z: databáze ASPI.

⁴¹ Viz čl. 3 ÚPD: „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.*“

⁴² Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9.2014, sp. zn. II.ÚS 1063/14.

⁴³ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1730-1731.

⁴⁴ S uvedeným závěrem prezentovaném v knize *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo (§ 655–975)* souhlasí i Westphálová.

⁴⁵ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1730-1731.

mají vytvořený úzký vztah a za dítě někdy nesly odpovědnost.⁴⁶ Z uvedeného tedy jasně vyplývá, že požadavky pro blízkce příbuzné osoby jsou odlišné, benevolentnější.⁴⁷

Závěr o nutnosti existence citové vazby je ve vztahu k blízkce příbuzným osobám, a tedy prarodičům a sourozencům, je však na úrovni české odborné veřejnosti zastáván s výhradou. Rodiče, jakožto nositelé rodičovské odpovědnosti, jsou totiž ve své podstatě postaveni do role, která jim již od narození dítěte umožňuje, aby mu nedovolili kontakt s jakoukoli třetí osobou dle jejich libosti. V důsledku toho tak u vybraných jedinců vůbec nemusí dojít k navázání citového vztahu, což by do budoucna znamenalo i nemožnost přiznání práva na styk dle § 927 OZ. Aby k danému nedocházelo, bylo jako řešení prezentováno, že v případě blízkých osob na existenci citové vazby nemusí být striktně trváno. Místo toho je však v konkrétních případech nezbytné, aby docházelo k poměrování vzájemných práv dotčených osob a na základě toho došlo k (ne)přiznání práva na kontakt s dítětem. Při tomto poměrování pak na jedné straně stojí práva blízkých příbuzných na soukromý a rodinný život, jež jim zaručuje čl. 8 EÚLP, a na straně druhé se nacházejí práva rodičů, jakožto nositelů rodičovské odpovědnosti, kteří jsou oprávněni k péči o dítě a k určování směru jeho vývoje. Závěrem vyplývajícím z uvedeného rozboru, se kterým se plně ztotožňuji, tedy je, že prostřednictvím § 927 OZ je u blízkých příbuzných možné domáhat se přiznání práva na styk i v případě, kdy jeho prostřednictvím má teprve dojít k navázání vzájemné citové vazby. Pokud by uvedené umožněno nebylo, mohlo by být vydáno rozhodnutí, jež je v rozporu s čl. 8 EÚLP.⁴⁸

Budeme-li aplikovat výše uvedené závěry na konkrétní příklady, pak platí, že u příbuzných je nutno rozlišovat mezi příbuznými blízkce a vzdáleně. Pokud má tedy dítě vzdáleného bratrance, který žije na druhém konci republiky a k vzájemnému kontaktu došlo jen párkrát za jejich život, neexistence citové vazby způsobí nemožnost přiznání práva styku prostřednictvím § 927 OZ. Avšak pokud by v podobném postavení byl někdo z blízkých příbuzných, například jeden z prarodičů, kterému bylo již od narození nezletilého jeho rodiči bráněno ve společném kontaktu, pak mu na základě § 927 OZ bude možné právo styku přiznat.

⁴⁶ Tento požadavek lze dle zákona požadovat za splnění, sdílela-li takováto osoba s dítětem domácnost po dobu blížíci se alespoň jednomu roku. Naopak za něj nelze považovat takové, jež je kratší šesti měsíců.

⁴⁷ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1731.

⁴⁸ Tamtéž, s. 1730 a 1731.

2.2 Újma způsobená nezletilému

Zákon hovoří také o tom, že právo styku třetí osobě může být na základě analyzovaného ustanovení přiznáno pouze v případě, že by jeho nedostatek způsobil dítěti újmu.⁴⁹ Charakter této újmy právní úpravou stanoven není, nicméně dle smyslu a účelu ustanovení půjde především o citové strádání nezletilého,⁵⁰ které bude posuzovat soud rozhodující v dané věci. Řídit se přitom bude zejména znaleckým posudkem věnujícím se vztahu dítěte a osoby žádající o styk či přímo vyjádřením nezletilého.⁵¹ Ten má totiž právo na to, aby byl v rámci řízení slyšen a uplatnil tak svá participační práva.⁵² Při posuzování vzniku újmy bude přitom relevantní především hloubka vzájemných vazeb a celková role osoby žádající o styk v životě nezletilého.⁵³

Soustředění se na újmu způsobenou dítěti však dle literatury⁵⁴ může být zavádějící. Jak bylo výše zmiňováno, prvotním hlediskem, ke kterému by mělo být přihlíženo, je totiž zájem dítěte. Je tomu tak i s odkazem na již citovaný čl. 3 ÚPD, který ho v jakýkoli věcech týkajících se dětí staví do popředí. Stejný postoj navíc v minulosti výslovně zastávala i právní úprava obsažená v § 27 odst. 4 ZOR⁵⁵, na kterou poté ve svých rozhodnutích navazoval i Ústavní soud. Ten zájem dítěte také nadřazuje jakýmkoli dalším právům, která by mohla být při určování styku dotčena,⁵⁶ a to třeba i právům rodičů nezletilého. Nejlepší zájem dítěte totiž musí převládnout například i nad jejich názorem. Není tedy rozhodující jejich přání a ani to, zdali se stykem, jeho formou či délkou souhlasí. „*Ústavní soud dodává, že kritériem při rozhodování o úpravě styku dětí s rodiči či dalšími osobami ve smyslu ustanovení § 27 odst. 4 zákona o rodině (s účinností od 1. 1. 2014 ustanovení § 927 občanského zákoníku) není přání rodiče, nýbrž především zájem dětí (srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), který musí být při rozhodování soudů prioritním hlediskem.*“⁵⁷ V uvedeném případě byla konkrétně odmítnuta ústavní stížnost otce dětí žádajícího o omezení rozsahu dohody o styku, které platila mezi ním a prarodiči po zesnulé matce nezletilých. Omezení styku bylo žádáno z důvodu vzájemných

⁴⁹ § 927 OZ.

⁵⁰ ZUKLÍNOVÁ. In: ŠVESTKA a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II...*, § 927. Dostupné z: databáze ASPI.

⁵¹ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 6. Dostupné z: databáze bekonline.cz.

⁵² Participační práva dítěte se rovnají jeho právu účastnit se na řízení a být informován o jeho průběhu, viz čl. 12 ÚPD či v podrobnostech kapitola 6.1 této práce.

⁵³ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1734.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ § 27 odst. 4 ZOR zněl: „*Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.*“

⁵⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 297/10.

⁵⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. IV. ÚS 458/15.

konfliktů, kdy stěžovatel před soudy argumentoval tím, že mají dopad i na nezletilé. Ústavní soud ale po přihlédnutí k okolnostem případu, zejména ke skutečnosti, že šlo o jediný kontakt dětí s širší rodinou po zemřelé matce, shledal, že není v jejich zájmu právo vzájemného styku zužovat. Ústavní stížnost proto byla shledána jako nedůvodná. Naopak ale mohou existovat i případy, kdy z důvodu velmi konfliktních vztahů v rodině právo styku přiznáno nebude. Jako případ lze uvést nedůvodnou ústavní stížnost stěžovatelky, babičky, jež nesouhlasila s chováním svého syna a snachy, ani se způsobem, jakým vychovávají její vnouče. Soudy v tomto případě dospěly k závěru, že není vhodné, aby tato nespokojenost stěžovatelky byla přenášena na dítě.⁵⁸ Lze tedy učinit dovětek, že konfliktní situace v rodině mohou, ale nemusí být důvodem pro nepřiznání práva na styk. Jaký závěr bude v konkrétním případě učiněn, závisí na individuálních okolnostech každého řízení. Vždy je ale nutné zohlednit, jaké důsledky by přiznání styku mělo na vztahy v rodině a na psychiku samotného dítěte. Ve výjimečných případech může být soudem v zájmu nezletilého dokonce i uloženo, aby poměry v rodině byly řešeny ve spolupráci s odborníky, a to prostřednictvím rodinných terapií či mediací.⁵⁹

Shrneme-li nyní aktuální judikaturu, pak lze uzavřít, že při rozhodování o právu třetí osoby na styk s nezletilým je, i s odkazem na mezinárodněprávní úpravu, zájem dítěte stavěn do popředí. Je tomu tak i přestože o uvedeném hledisku § 927 OZ nehovoří. Platí přitom, že aby mohlo být rozhodováno na jeho základě, bude v rámci soudních řízení přistupováno i k prošetřování vzájemných vztahů v rodině, a to i přestože to zákon ani toto v ustanovení § 927 OZ vysloveně nepožaduje.⁶⁰ Posoudí se zejména vztah rodičů nezletilého k osobě, jíž se přiznává styk a také se přihlédně i ke vztahům v rámci tzv. širší rodiny. V minulosti k danému docházelo ex lege, jelikož § 27 odst. 4 ZOR výslovně uváděl podmínku, dle které k přiznání práva na styk mohlo dojít jen pokud to vyžadovaly poměry v rodině.⁶¹ Nyní je na uvedený postup navazováno.

Závěrem této kapitoly se také ztotožňuji s názorem,⁶² dle kterého není správné žádající osobě paušálně neumožnit právo na styk s nezletilým, který je v jeho zájmu, a to pouze z důvodu, že by v případě jeho nedostatku dítěti nehrozila žádná újma. Uvedená hlediska spolu však úzce souvisejí, a proto by k rozdílným závěrům mělo docházet jen zcela výjimečně.

⁵⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 2750/07.

⁵⁹ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1736.

⁶⁰ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1735.

⁶¹ Například na Slovensku k danému dochází přímo ze zákona i nyní. Dle § 25 odst. 5 tamějšího zákona č. 36/2005 Zb., o rodině, totiž může být právo na styk blízkým osobám (blíže vymezeným v § 116 zákona č. 40/1964 Zb., občianskeho zákonníku) přiznáno za současného splnění dvou podmínek. Tou první je, že takovéto vymezení vzájemného styku je v souladu se zájmem dítěte a tou druhou skutečnost, že uvedený postup vyžadují poměry v rodině. Obecně lze ale uzavřít, že slovenská úprava této problematiky se od té české příliš neliší.

⁶² Tamtéž, s. 1734.

3 Příbuzní nezletilého

První skupinou, které dle § 927 OZ může být přiznáno právo styku s nezletilým, jsou jeho příbuzní. Samotný zákon hovoří o dvou kategoriích osob, které lze pod daný pojem podřadit. První z nich jsou blízké příbuzné osoby, tou druhou osoby vzdáleně příbuzné. Protože občanský zákoník dané pojmy blíže nevynezuje, je pro jejich porozumění nutné nahlédnout do odborné literatury.⁶³ Dle ní platí, že za blízké příbuzné lze označit takové osoby, které společně dle § 675 OZ nemohou vstoupit do manželství. Jedná se tedy o sourozence a příbuzné v řadě přímé, kteří pocházejí jeden od druhého.⁶⁴ Ve vztahu k právu na styk tedy jde o prarodiče nezletilého. Naopak mezi vzdáleně příbuzné lze zařadit všechny další osoby spřízněné pokrevně či osvojením, pokud se liší od příbuzných blízkých.⁶⁵ Konkrétně tak půjde třeba o tetu, strýce, bratrance či sestřenici.⁶⁶

3.1 Právní úprava příbuzenství

Stanovení okruhu osob, které lze zahrnout pod pojem „příbuzný“ není tak snadné, jak by se zprvu mohlo zdát. Již v první kapitole této práce bylo nastíněno, že právě toto je jedna z problematických otázek vztahujících se k analyzovanému ustanovení. Komplikace v daném směru přináší zákonná definice příbuzenství nacházející se v § 771 OZ. Dle ní se jedná o statusový vztah vzniklý buď přirozeně na základě pokrevního pouta nebo prostřednictvím rozhodnutí soudu o osvojení. Zákon tedy hovoří o dvou způsobech, jakými může dojít ke vzniku příbuzenského vztahu, přičemž první z nich je tím běžnějším. Uvedená norma však nereflektuje skutečnost, že v některých situacích, i přestože jsou osoby pokrevně spřízněné, nemusí být po právní stránce považovány za příbuzné. Stát se tak může z důvodu současného znění zákonné úpravy určování mateřství a tzv. domněnek otcovství.⁶⁷ Následkem toho poté bude vznik dvojí linie příbuzenství. To může být biologické nebo právní.

Typickým příkladem této dvojkolejnosti, je případ, kdy jako právní otec dítěte není do rodného listu zapsán jeho biologický zploditel, ale muž, v jehož prospěch svědčí některá z domněnek otcovství. Dále lze zmínit i případy náhradního mateřství, kdy matka objednatelka daruje svou gametu jiné ženě, která za ni dítě odnese a následně ho také porodí. S odkazem

⁶³ KRÁLÍČKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo...*, s. 37, 38.

⁶⁴ Mezi příbuzné v řadě přímé patří prarodiče, rodiče a vnoučata určitého jedince.

⁶⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, KYSELOVÁ, Tereza. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 771, bod 1. Dostupné z: [databáze beckonline.cz](http://databaze.beckonline.cz).

⁶⁶ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 3. Dostupné z: [databáze beckonline.cz](http://databaze.beckonline.cz).

⁶⁷ ŠÍNOVÁ. K otázkám styku nezletilého s „nepříbuznými“ osobami podle § 927 OZ..., s. 6.

na § 775 OZ to totiž bude za matku dítěte považována druhá jmenovaná, a to i přestože pokrevní pouto mezi ní a dítětem není.⁶⁸

3.1.1 Biologické a právní příbuzenství

S přihlédnutím k výše používaným termínům a k tomu, že postavení všech příbuzných se odvíjí od postavení rodičů nezletilého, je v první řadě nezbytné vymezit rozdíl mezi biologickým a právním rodičovstvím.⁶⁹ Samotný zákon tyto pojmy nijak neupřesňuje, a proto je nutné nahlédnout do judikatury Nejvyššího soudu. Ten biologické rodičovství definuje jako „*rodičovství založené biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu.*“⁷⁰ a rodičovství právní specifikuje jako „*rodičovství založené na právních domněnkách, kdy rodičem je ten, koho zákon za rodiče dítěte považuje.*“⁷¹ Druhé zmíněné, tedy rodičovství de iure tak dává odpověď na otázku, koho je v právním právní normy označují za matku a otce dítěte. Mezi takto určenými osobami poté vzniká příbuzenský právní vztah, z něhož zainteresovaným jedincům a následně i dalším příbuzným vyplývají vzájemná práva a povinnosti. Patří mezi ně například vyživovací povinnost, právo na vzájemný kontakt či také dědická práva. Právní rodičovství a příbuzenství je tedy ze zákonného hlediska tím primárně relevantním.⁷²

Pro úplnost lze také doplnit, že vedle těchto dvou skupin bývá hovořeno i o tzv. rodičovství sociálním. Jeho podstatou je, že se určitá osoba o dítě stará, vychovává ho a poskytuje mu zázemí, a to i přestože s ním není v příbuzenském vztahu. Typicky se tak děje v situacích, kdy s rodičem dítěte dlouhodobě žije jeho partner, jež není s nezletilým žádným způsobem spjat. O tomto typu „příbuzenství“ je však hovořeno spíše v rovině teoretické. Po právní stránce mu jako takovému není přisuzována relevance.⁷³

Biologické rodičovství je tedy s odkazem na uvedenou judikaturu definováno poměrně jednoznačně, nicméně, pokud jde o to právní, založené na domněnkách, pak platí, že zde je situace nepatrně složitější. Není tomu tak na straně matky, za tu je ze zákona vždy považována žena, která dítě porodila,⁷⁴ ale je tomu tak na straně otce. Za něj je po právní stránce považován ten, v jehož prospěch svědčí buď některá z domněnek otcovství nebo jenž byl otcem

⁶⁸ ŠÍNOVÁ. K otázkám styku nezletilého s „nepříbuznými“ osobami podle § 927 OZ..., s. 6.

⁶⁹ Termíny právní rodič, matrikový rodič či rodič zapsaný v rodném listu nezletilého jsou v této práci používány jako synonyma.

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016 [cit. 04. dubna 2021], Dostupné z: aplikace smarteca.cz.

⁷³ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 835.

⁷⁴ § 775 OZ.

určen soudním rozhodnutím. První z domněnek vychází z předpokladu, že otcem dítěte je manžel jeho matky (§ 776 odst. 1 OZ); druhá je založena na souhlasném prohlášení matky dítěte a prohlašujícího muže (§ 779 odst. 1 OZ) a za domněnku lze považovat i určení otcovství muže, který dal souhlas s umělým oplodněním (§ 778 OZ). Není-li otcovství určeno podle domněnek výše uvedených, může být určeno soudním rozhodnutím. Pro toto rozhodnutí se k usnadnění dokazování stanoví další domněnka, podle které se má za to, že otcem nezletilého je ten, kdo s matkou dítěte v rozhodné době souložil (§ 783 odst. 1 OZ). Soudní rozhodnutí však stanovuje otcovství na základě výsledku celého dokazování, jež v současné době často zahrnuje také znalecké posudky z oblasti genetiky. Na základě domněnky nebo soudního rozhodnutí tak bývá určen muž, který je zapsán do rodného listu dítěte, načež je považován za jeho právního nebo též tzv. matrikového otce.⁷⁵

Důsledkem uplatňování výše uvedených domněnek jako právních skutečností určujících otcovství pak v praxi může být, že za právního otce dítěte je považován někdo, kdo jím po biologické stránce není. Zákonodárce k danému v důvodové zprávě uvádí, že v takovýchto případech by mělo dojít k uplatnění tzv. fikce příbuzenství, v jejímž důsledku by se rodičovství založené na jedné z právních domněnek mělo ve smyslu § 771 OZ považovat za rodičovství přirozené.⁷⁶ Uplatnění této právní konstrukce však nedává odpověď na otázku, jaké ostavení bude mít z pohledu práva biologický otec dítěte, který po právní stránce není považován za jeho rodiče.

Výchozí snahou samozřejmě je, aby se biologické a právní rodičovství, resp. i příbuzenství shodovalo. Dané lze dovozovat ze skutečnosti, že určování mateřství se odvíjí od aktu porodu dítěte; z možnosti soudu *ex offio* zahájit řízení o popření otcovství založené druhou právní domněnkou či ze skutečnosti, že pro přijetí cizího dítěte za vlastní slouží institut osvojení, nikoli záměrné nepravdivé určování či prohlašování otcovství.⁷⁷ Navíc i judikaturou je dovozováno, že totožnost biologické a právní reality bývá obecně v zájmu dítěte.⁷⁸ Avšak v případě, že k této shodě nedojde, je třeba zjistit, jakou roli hrají ve vztahu ke konkrétnímu ustanovení biologické vazby. Jak bylo uvedeno, tak ze samotné povahy věci vyplývá, že příbuzenství právní je tím, ke kterému bude přihlíženo primárně. Nicméně dle smyslu a účelu jednotlivých norem lze dovodit, že v některých případech je vedle něho nutné

75 TUROŇOVÁ, Jana, VOJTOVÁ, Tereza. *Otec jako slabší strana. COFOLA 2010: The Conference Proceedings* [online]. Masarykova univerzita, právnická fakulta, 2010. Dostupné z: www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Vojtova_Tereza__1655_.pdf.

⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zvláštní část, s. 234, 235.

⁷⁷ KRÁLÍČKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo...*, s. 168.

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

přihlížet i k tomu pokrevnímu. Příkladem takovéto normy může být § 675 OZ zakazující manželství mezi blízkými příbuznými, jehož účelem je mimo jiné zákaz incestu. Ten je postihován i trestněprávně, a to s odkazem na § 188 TZ upravující trestný čin soulože mezi příbuznými.⁷⁹ Otázkou tedy zůstává, zdali pokrevní pouto hraje roli i ve světle § 927 OZ.

3.1.2 Biologické vazby v kontextu § 927 OZ

Na první pohled by se mohlo zdát, že zodpovězení uvedené otázky není příliš podstatné, protože dle daného paragrafu je právo na styk možné přiznat nejen osobám příbuzným, ale i těm nepříbuzným. Aby však k uvedenému mohlo dojít, bylo by nezbytné splnit obě ze zákonných podmínek, a to jak existenci vzájemného citového vztahu, tak skutečnost, že by nedostatek společného styku pro nezletilého znamenal vznik újmy. V kapitole 2.1 této práce však byl vysloven a odůvodněn názor, dle kterého jedna z těchto podmínek, existence citové vazby, není ve vztahu k tzv. blízkým příbuzným ve výjimečných situacích nutná. V důsledku toho by případně bylo možné přiznat právo styku i za účelem toho, aby byla teprve vytvořena. I proto je ve vztahu k analyzovanému ustanovení nezbytné vymezit, zdali příbuzným může být jen příbuzný právní nebo zdali by mělo být přihlíženo i k pokrevnímu poutu mezi dítětem a osobou žádající o přiznání kontaktu.

Nejprve je vhodné uvést, že k roli biologických vazeb v rodinném právu se vyjádřila například i Rada Evropy. Stalo se tak v rámci jedné z příruček, jež vydává za účelem lepšího porozumění a výkladu EÚLP. V uvedeném dokumentu byly učiněny dva závěry. Dle prvního z nich absence biologické vazby mezi jedinci nemůže vyloučit vznik vztahů, jež budou chráněny pod záštitou rodinného života. Ten tedy může vzniknout například i mezi dítětem a novým partnerem jednoho z jeho rodičů. Dle druhého z prezentovaných závěrů zase platí, že pouhá genetická vazba není sama o sobě dostačující k tomu, aby bez dalšího mohlo být hovořeno o rodinném životě chráněném v čl. 8 EÚLP. Právě proto ochraně zakotvené v tomto článku nemůže podléhat například vztah mezi dárcem spermií a narozeným dítětem.⁸⁰

Na tyto myšlenky v konkrétních případech práva na styk poté dále navazují nejen české soudy, ale i ESLP. Ústavní soud například při rozhodování o úpravě styku dítěte s jeho původním matrikovým otcem, jehož otcovství bylo později popřeno uvedl: „*je třeba vycházet z faktu, že rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který*

⁷⁹ ŠÍNOVÁ. K otázkám styku nezletilého s „nepříbuznými“ osobami podle § 927 OZ..., s. 6.

⁸⁰ Council of Europe human rights handbook. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights* [online], rm.coe.int, Directorate General of Human Rights, 2001. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168007ff47>.

je následně anticipován právní úpravou. „Ačkoliv tedy v rovině sociální reality je pojem rodiny velmi proměnlivý nelze přesto přehlížet, že základem rodinných vazeb je tradičně právě biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny.“⁸¹ Obdobně se vyjádřil i ESLP, který ve věci Kroon a další proti Nizozemí stanovil, že "respekt k rodinnému životu vyžaduje, aby biologická a sociální realita převážila nad právní domněnkou..."⁸²

Soudy tedy adekvátně reflektují, že v otázkách rodinného práva není důležitý pouze právní stav, ale svou roli hraje také pokrevní pouto. Proto lze říci, že například vědomé nepravdivé založení právního rodičovství a následné nepřipouštění styku vedoucí k nenavázání společného pouta nemůže automaticky znamenat vyloučení veškerých práv pokrevně spřízněné osoby. Z tohoto důvodu se ztotožňuji s názorem⁸³, že ve smyslu § 927 OZ by za příbuzné měli být považováni i ti jedinci, kteří jsou s nezletilým spřízněni pouze pokrevně. V návaznosti uvedené tvrzení lze totiž dle mého názoru dospět k závěru, že takové osoby, jež jsou s dítětem biologicky spjaté jako blízcí příbuzní, s ním ve výjimečných případech v době žádání o styk dle § 927 OZ nemusí mít navázány citované vazby. Bude tomu tak zejména pokud dotčeným osobám nemůže být vyčítáno, že tato vazba doposud nebyla vytvořena. I bez její existence tedy může být kontakt s dítětem přiznán např. putativnímu otci⁸⁴, jak již vyplývá i ze soudních rozhodnutí⁸⁵; či dle mého přesvědčení ve zcela výjimečných situacích i jeho potomkům, jakožto biologickým sourozencům nezletilého anebo jeho rodičům, jakožto biologickým prarodičům dítěte.

Shrneme-li vše uvedené, pak lze uzavřít, že k pokrevnímu poutu mezi osobami je nezbytné přihlížet, nicméně jeho samotná existence automaticky neznamená garanci přiznání práva na styk. Na prvním místě totiž vždy stojí zájem nezletilého dítěte. Soud tedy po posouzení konkrétních okolností případu může uznat za vhodné, že právo styku i přes existenci biologické vazby nepřizná. Při svém rozhodování bude přihlížet například k důvodům, proč konkrétní biologický příbuzný není považován za příbuzného *de iure*; ke skutečnosti, jaké vztahy panují mezi osobou žádající o styk a rodiči nezletilého nebo k tomu, zdali mezi s sebou nezletilý a biologický příbuzný mají již vytvořené citové pouto či nikoliv. Dále, bude-li to vzhledem k povaze řízení⁸⁶ a věku dítěte možné, i k jeho vyjádření. Ve vztahu k věku nezletilého bude

⁸¹ Nález ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399).

⁸² Tamtéž.

⁸³ ŠÍNOVÁ. K otázkám styku nezletilého s „nepříbuznými“ osobami podle § 927 OZ..., s. 6.

⁸⁴ Putativním neboli domnělým otcem je ve smyslu § 420 odst. 1 ZZRS muž, který o sobě tvrdí nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte, aniž by za něj byl po právní stránce považován.

⁸⁵ Např. rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2010, *Anayo v. Německo*, č. s. 20578/07.

⁸⁶ Za situace, kdy se práva styku bude domáhat biologický otec, o kterém nezletilý neví, je z povahy věci vyloučeno, aby se vyjadřovalo ke skutečnosti, zdali se s ním chce vídat či nikoliv.

poté v případě „dvojího otcovství“ hrát roli i jeho schopnost tomuto faktickému stavu a případnému přiznání práva na styk porozumět. Přihlíženo bude také k celkovému rodinnému zázemí panujícím v domácnosti, jež o dítě pečuje; jakož i k dopadům, které by přiznání práva na styk mohlo mít nejen na nezletilého, ale celkově i na ostatní rodinné vztahy. Rozhodující vliv naopak nebude mít postoj, popř. přání rodičů dítěte.⁸⁷

3.2 Blízcí příbuzní

V úvodu této podkapitoly lze zopakovat, že do skupiny blízkých příbuzných, kterým může být přiznáno právo na styk s dítětem, patří jeho prarodiče a sourozenci. Jedná se tedy o osoby, které zpravidla tvoří nejbližší okolí nezletilého a hrají tak v jeho životě značnou roli. I přesto jim však v aktuální právní úpravě není věnována přílišná pozornost. Zákon hovoří jen o vyživovací povinnosti u prarodičů⁸⁸, postavení těchto osob v rámci dědického práva či o obecném právu na udržování rodinných vazeb.⁸⁹ V obecné rovině lze také uvést, že jak na poli soukromého práva, tak na poli veřejného práva se jedná o tzv. osoby blízké.⁹⁰

Ve vztahu k právu na styk lze nejprve odkázat na judikaturu ESLP. Ten totiž již v osmdesátých letech a devadesátých minulého století dovedl, že i v rámci vztahů mezi blízkými příbuznými dochází k realizaci rodinného života, a proto je i tyto kontakty nezbytné chránit ve světle čl. 8 EÚLP.⁹¹ Uvedené se o několik let později projevilo v i národní právní úpravě. Mimo rodičů jsou totiž blízcí příbuzní nejstarší skupinou, která o styk s nezletilým může žádat. Je tomu tak již od srpna roku 1998, a to s odkazem na tehdy platný a účinný 27 odst. 4 ZOR. Ten však nehovořil právu blízkých příbuzných, jako je tomu nyní, ale přímo o právu konkrétních osob. Stanoveno v něm bylo následující: „*Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci*“⁹² I přes užití slova

⁸⁷ Např. nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/1 (N 66/69 SbNU 213) či Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. IV. ÚS 458/15.

⁸⁸ § 910 OZ.

⁸⁹ KRÁLÍČKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana kol. *Rodinné právo...*, s. 244, 246.

⁹⁰ Viz např. § 22 OZ nebo § 125 TZ. V závislosti na právní úpravě konkrétního předpisu je těmto jedincům přisuzováno specifické postavení. V rovině soukromého práva se osoby blízké mohou například domáhat postmortální ochrany osobnosti (§ 82 OZ) či mají právo činit podněty v řízení o výběru opatrovníka, ke kterým soud musí přihlížet (§ 62 OZ).

⁹¹ Ve vztahu k prarodičům viz rozsudek ESLP ze dne 13. 7. 1979, *Marckxová v Belgie*, č. s. 6833/74 citovaný i v usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 2750/07 a ve vztahu k sourozencům rozsudek ESLP ze dne 24. 4. 1988, *Olsson v. Švédsko*, č. s. 10465/83.

⁹² § 27 odst. 4 ZOR, ve znění zákona č. 91/1998 Sb.

„*může*“ i dříve o návrhu muselo být rozhodnuto vždy, a to ať už kladně, pokud byly splněny obě uvedené podmínky či záporně, nestalo-li se tak.⁹³

3.2.1 Prarodiče nezletilého

První skupinou, které se bude blíže věnováno, jsou prarodiče nezletilého. Z povahy věci vyplývá, že jejich postavení se zcela odvíjí postavení od rodičů dítěte. S přihlédnutím k tomu lze i zde uvést, že může být rozlišováno mezi prarodiči biologickými, právními, sociálními a nevlastními. Biologickými jsou přitom prarodiče s pokrevní vazbou k dítěti; právními jsou ti, kteří jsou ze zákonného hlediska spřízněni s matrikovými rodiči nezletilého; těmi sociálními jsou rodiče poručníka či opatrovníka dítěte a v neposlední řadě za prarodiče nevlastní lze označit matku a otce od druhá či družky rodiče dítěte. Rozhodující je především prarodičovství právní, avšak z důvodu výše uváděné argumentace by ani biologické vazby neměly být zcela přehlíženy. Zde je tomu tak i s přihlédnutím k tomu, že prarodiče *de facto* nemají žádnou možnost, jak z právního hlediska ovlivnit své postavení. Nemohou totiž nijak zasahovat do vzniku právního rodičovství ani podávat návrhy na popření otcovství či činit jiné obdobné kroky.⁹⁴

Pokud jde o původní právní úpravu práva na styk vycházející ze zákona o rodině, pak ta ve své textaci výslovně hovořila o „právu prarodičů“. Ani tehdy však nešlo o právo „párové“, ale možnost žádat o přiznání kontaktu měl každý z prarodičů zvlášť.⁹⁵ Podmínky, za kterých tak mohl učinit, byly benevolentnější, než je tomu nyní. Mezi zákonné předpoklady patřil zájem dítěte na přiznání vzájemného kontaktu a skutečnost, že úpravu vzájemných poměrů vyžadovaly poměry v rodině. Zájem dítěte je termín v této práci již rozebíraný, nicméně druhé zmiňované lze obecně vymezit jako nemožnost členů rodiny dosáhnout společné mimosoudní shody ohledně styku s nezletilým.⁹⁶ Z uvedeného výčtu předpokladů tedy vyplývá, že oproti současnému stavu dříve zákonem nebyla požadována existence citové vazby. K její existenci bylo přihlíženo i v minulosti, avšak nyní je nutné ji v rámci řízení prokazovat, a proto lze uzavřít, že aktuálně jsou podmínky nastaveny přísněji.

Současná právní úprava poté nehovoří přímo o prarodičích jako takových, ale o skupině blízkých příbuzných, kam je možné je zařadit. Ustanovení § 927 OZ v jisté míře navazuje

⁹³ HADERKA, Jiří. Postavení prarodičů vůči vnukům (v osobní oblasti) v současném českém rodinném právu. *Právní rozhledy* [online databáze], 1999. č. 10, s. 520 [cit. 03. července 2021]. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. [online databáze]. Praha: 2009, § 27 [cit. 05. července 2021]. Dostupné z: databáze beckonline.cz

na předchozí právní úpravu, kdy podmínky pro přiznání práva na styk byly jen mírně modifikovány. Ve vztahu k této skupině osob tak lze jen doplnit, že obecně je dětskými psychology dovozováno, že je v zájmu nezletilého, aby se se svými prarodiči stýkal.⁹⁷ I Ústavní soud ve svých aktuálních rozhodnutích zmiňuje význam této problematiky a spíše se přiklání k přínosnosti tohoto styku pro obě zúčastněné strany.⁹⁸

3.2.2 Sourozenci nezletilého

Také v případě sourozenectví je možné rozlišovat mezi tím právním, biologickým a sociálním. Právní nastává, mají-li oba sourozenci společného alespoň jednoho právního rodiče; biologické, jestliže jsou alespoň přes jednoho z nich pokrevně spřízněni; a to sociální vzniká bez ohledu na obě uvedené vazby a odvíjí se od faktického stavu. Zastávají-li tedy v rodině alespoň dvě děti role, jež se připisují sourozencům, jsou za ně v sociálním smyslu považováni. Příkladem toho je situace, kdy společně žijí druh a družka a každý si do společné domácnosti přivedl děti z předcházejícího vztahu.⁹⁹ Primárně rozhodující je i zde hledisko právní. U něj přitom nezáleží, zdali jde o sourozence pouze s jedním společným rodičem či oběma. Jinými slovy řečeno, právo na styk mají sourozenci plnorodí i polorodí.¹⁰⁰

Ve vztahu k právu na styk mezi sourozenci lze uvést, že je o něm rozhodováno spíše výjimečně. V případě rozvodu rodičů jsou totiž děti zpravidla svěřovány do péče stejné osoby a žijí tak společně. Navíc i za situace, že by se tak nestalo, je vždy vymezen rozsah styku rodičů s tím dítětem, které nemají ve své péči a v rámci tohoto kontaktu se poté společně setkávají i sourozenci. S přihlédnutím k uvedenému proto k využití § 927 OZ může dojít zejména v případě jejich rozdělení a následnému umístění do náhradní rodinné péče či v situaci, kdy je jeden ze sourozenců již zletilý a žádá o úpravu styku, protože mu kontakt není umožňován ze strany osoby o dítě pečující. V neposlední řadě lze uvést, že analyzované ustanovení nepokrývá právo na styk mezi zletilými sourozenci.¹⁰¹

Pokud jde o vývoj právní úpravy či podmínky pro přiznání práva na styk, ať už dle zákona o rodině či dle OZ, lze odkázat na informace, které byly uvedené u druhého z blízkých příbuzných, tedy u prarodičů dítěte.

⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Zákon o rodině. Komentář...*, § 27. Dostupné z: databáze beckonline.cz

⁹⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 10. 2016, sp. zn. I. ÚS 1901/16, bod 10.

⁹⁹ HADERKA, Jiří. Právní úprava sourozeneckých vztahů v zákoně o rodině. *Právní rozhledy*, 2000, č. 1, s. 12. [cit. 03.07. 2021]. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁰⁰ HRUŠÁKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Zákon o rodině. Komentář...*, § 27. Dostupné z: databáze beckonline.cz

¹⁰¹ KRÁLÍČKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo...*, s. 246.

3.3 Vzdáleně příbuzné osoby

Úvodem lze nejprve zopakovat, že do této skupiny osob je možné zařadit tetu, strýce, bratrance, sestřenici či další možné příbuzné nezletilého. Bylo-li přitom ve vztahu k blízkým příbuzným bylo uvedeno, jak se jim zákonná úprava příliš nevěnuje, zde toto tvrzení platí dvojnásob. Občanský zákoník totiž o vzdálených příbuzných hovoří pouze na dvou místech, a to právě v § 927 OZ a v § 910 odst. 3 OZ ve spojitosti s vyživovací povinností, která je bude zavazovat jen v případech, nebudou-li ji moci plnit bližší příbuzní.

Jde-li o právo na styk, tak v tomto ohledu byla ochrana vztahu mezi dítětem a vzdáleně příbuznou položena ze strany ESLP, a to opět s odkazem na čl. 8 EÚLP. I zde totiž bylo dovozeno, že v případě prokázání vzájemného úzkého pouta je i tyto vztahy nutné chránit pod záštitou práva na rodinný život. Uvedený závěr byl vysloven v případě Boyle proti Spojenému Království, kdy se práva na styk před národními soudy neúspěšně domáhal strýc vůči svému synovci, se kterým byl dlouhodobě v pravidelném kontaktu. Chlapec s ním často zůstával i přes víkendy. Z důvodu absence otce dítěte ho navíc štrasburský soud shledal jako dobrý mužský vzor pro nezletilého. Uvedené okolnosti vedly ESLP k vydání rozhodnutí o porušení čl. 8 EÚLP.¹⁰²

Pokud jde o postavení těchto osob na národní úrovni, pak k zakotvení jejich práv došlo až s účinností OZ v roce 2014. Do doby, kdy byla platná právní úprava v zákoně o rodině, panovaly rozdílné názory na to, zdali by mohl být styk přiznán i jiným osobám než prarodičům a sourozencům nezletilého. S odkazem na čl. 3 ÚPD upravující nejlepší zájem dítěte bylo částí odborné veřejnosti na základě analogie dovozováno, že by to možné bylo, avšak další část odborníků zastoupená například prof. Hrušákovou s ohledem na textaci § 27 odst. 4 ZOR zastávala opačný názor.¹⁰³

¹⁰² Rozsudek ESLP ze dne 9. 3. 1993, *Boyle v. Spojené Království*, č. s. 16580/90.

¹⁰³ HRUŠÁKOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Zákon o rodině. Komentář...*, § 27, Dostupné z: databáze beckonline.cz

4 Putativní otec

Specifickým případem osoby, které může být přiznáno právo na styk, je putativní neboli domnělý otec nezletilého. Ten je přesvědčen o svém pokrevním spříznění s dítětem, a to i když po právní stránce za jeho rodiče považován není. Jeho osoba byla v této práci již několikrát zmiňována, nicméně protože jde o jedince, který má v rámci analyzovaného ustanovení stěžejní postavení, je mu věnována samostatná kapitola. Umístěna je právě mezi části věnující se osobám příbuzným a společensky blízkým, a to z důvodu, že na jeho zařazení do jakékoli z těchto skupin nepadá všeobecná shoda. Například Westphalová putativního otce řadí mezi osoby dítěti společensky blízké,¹⁰⁴ osobně bych ho však s odkazem na argumentaci učiněnou v podkapitole 3.1.2 zařadila mezi osoby příbuzné. Učinila bych tak i proto, že mu stejně jako ostatním blízkým příbuzným může být ve specifických případech přiznáno právo na styk i bez existence dříve navázané vazby s dítětem. U osob společensky blízkých uvedené dovozeno není, naopak je to z logiky věci vyloučeno. Bez vzájemného kontaktu totiž žádný jedinec nemůže k dítěti společenskou blízkost získat. Dané zařazení je však spíše teoretické, protože o samotném postavení putativního otce a jeho právech ve světle § 927 OZ pochyby aktuálně již nejsou.

4.1 Postavení putativního otce v právní úpravě

Situace, kdy si právní a biologické otcovství neodpovídají byly již rozebrány v kapitole příbuzenství. Blíže v ní však nebylo uváděno, jaké možnosti domnělý otec má, pokud chce, aby byl považován i za toho právního. Odpovědí přitom je, je-li matrikovým otcem jiný muž, zákonná úprava mu jich příliš mnoho nedává. Řízení o popření otcovství je totiž řízením zpravidla návrhovým¹⁰⁵, kdy aktivní legitimace svědčí jen úzce vymezené skupině osob, do které putativní otec nepatří. Je tomu tak z důvodu upřednostnění principu právní jistoty ve statusových věcech. Tím je však lehce upozaděno právo dítěte znát svůj původ zakotvené v čl. 7 odst. 1 ÚPD.¹⁰⁶

Konkrétně lze uvést, že byl-li právní otec dítěte určen na základě první domněnky, otcovství mohou popírat jen matka dítěte a její manžel, nikdo jiný.¹⁰⁷ V případě druhé

¹⁰⁴ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 3. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁰⁵ § 418 odst. 1 ZZŘS.

¹⁰⁶ CIPRÝN, Štěpán. Postavení biologického otce při určování otcovství. *Soukromé právo* [online databáze], 2021, č. 4, str. 8 [18. července 2021]. Dostupné z: databáze ASPI.

¹⁰⁷ Právo manžela matky dítěte popřít své otcovství viz § 785 odst. 1 OZ a právo matky dítěte popřít otcovství svého manžela viz § 789 OZ.

domněnky, když není možné, aby určené otcovství odpovídalo biologické realitě, tak mohou učinit muž, který se dříve prohlásil za otce a matka dítěte.¹⁰⁸ V případě této domněnky však existuje ještě třetí možnost, kterou je zahájení řízení ex offo. K němu dle § 793 OZ může dojít, pokud to vyžaduje zřejmý zájem dítěte a pokud tak budou naplněna ustanovení chránící základní lidská práva.¹⁰⁹ Jedinou možností obrany pro biologického otce nezapsaného v rodném listu dítěte tak je podání podnětu k zahájení takového řízení. Zhodnocení dalšího postupu je poté na úvaze soudu.

Zákon tedy biologickému otci nedává příliš mnoho možností, jak by se proti vůli aktuálních právních rodičů mohl domoci určení svého postavení i de iure. Z dokumentu analytického odboru Ústavního soudu dokonce vyplývá, že ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi má Česká republika okruh aktivně legitimovaných osob pro případy popírání otcovství stanoven ze všech nejúžeji. Ústavní soud proto zkonstatoval, že tento okruh by bylo vhodné rozšířit, k čemuž „vyzval“ zákonodárce.¹¹⁰ Nicméně i v případě, že se putativní otec nedomůže určení svého právního rodičovství, je s ohledem na judikaturu ESLP a nyní již i českých soudů nutné, aby se mohl domoci alespoň práva na styk s nezletilým.¹¹¹

4.2 Putativní otec a právo na styk v rozhodnutích ESLP

K přiznání kontaktu s domnělým otcem může opět dojít s odkazem na čl. 8 EÚLP, u kterého ESLP dovodil. Často se stává, že biologickému otci dítěte není ze strany jeho právních rodičů umožněn žádný kontakt s nezletilým, a proto je z povahy věci vyloučeno, aby mezi nimi došlo k vytvoření vzájemného pouta. Zejména pro takové případy proto ESLP dovodil, že je nutné chránit i takový rodinný život, který po přiznání práva na styk může mezi těmito jedinci teprve vzniknout.¹¹²

Uvedený závěr byl prezentován i v jednom z nejznámějších rozhodnutí, které se vztahuje k problematice putativních otců, a to ve věci *Anayo v. Německo*.¹¹³ Šlo o případ, kdy se pan Anayo, jakožto nesporný biologický otec dvojčat domáhal práva na styk s nimi. Jejich matkou a jejím manželem, právním otcem dětí, mu to však opakovaně nebylo umožněno. Z důvodu, že stěžovatel své děti nikdy neviděl a neměl s nimi vytvořené žádné pouto,

¹⁰⁸ § 790 OZ a 791 OZ.

¹⁰⁹ § 793 OZ.

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II.ÚS 3122/16, bod 40.

¹¹¹ CIPRÝN. Postavení biologického otce při určování otcovství...str. Dostupné z: databáze ASPI.

¹¹² Původně ochrana potencionálnímu rodinnému životu vyslovena v rozsudku senátu (2. sekce) ESLP ze dne 22.06.2004, *Pini a ostatní proti Rumunsku*, č. s. 78028/01, 78030/01, ve vztahu k putativnímu otci poté např. v rozsudku senátu (5. sekce) ESLP ze dne 21. 12. 2010, *Anayo v. Německo*, č. s. 20578/07.

¹¹³ Rozsudek senátu (5. sekce) ESLP ze dne 22. 3. 2012, *Ahrens v. Německo*, č. s. 45071/09.

mu německé soudy nepřiznaly právo na styk. Německá právní úprava však stěžovateli nedávala příliš mnoho možností dalšího postupu. Dle ní totiž neexistoval žádný způsob, jak zpochybnit právní otcovství manžela matky dětí či jak se domoci určení toho svého. Proto se s tvrzením, že došlo k porušení čl. 8 EÚLP obrátil na ESLP. Ten se s přihlédnutím k tomu, že putativní otec měl zájem o styk s dětmi již od jejich narození, nebylo mu možné přičítat nevytvoření vzájemného pouta, jakož i k tomu, že využil všechny své právní prostředky, postavil na jeho stranu. I přestože pan Anayo dosud neměl vybudovaný rodinný ani sociální vztah s jeho dětmi ESLP uzavřel, že německými soudy došlo k porušení jeho práva na rodinný život.¹¹⁴

K obdobným závěrům poté ESLP došel i ve věci *Schneider* proti Německu. Tento případ byl ale skutkově odlišný tím, že otcovství stěžovatele bylo sporné. V soudním řízení bylo matkou dítěte a jejím manželem připuštěno, že otcem by mohl být kterýkoli z těchto mužů. Aniž by se národní soudy biologickým poutem mezi stěžovatelem a nezletilým zabývaly, nebylo panu Schneiderovi přiznáno právo styku z důvodu, s dítětem neměl navázaný rodinný vztah. I zde však bylo shledáno, že došlo k porušení čl. 8 EÚLP, a to právě i z důvodu, že nebylo přihlíženo k biologickým vazbám dítěte.¹¹⁵

V obou uvedených případech tak dle ESLP národní soudy pochybily, jelikož nedokázaly adekvátně poměřovat konkurující si práva dotčených osob. Bylo jim také vyčteno, že se nezabývaly důvody, proč putativní otcové nemají navázané vztahy se svými dětmi či ani blíže nezkoumaly, zda by přiznání styku nebylo v nejlepším zájmu nezletilých.¹¹⁶ Lze tedy dovodit, že ani dle ESLP není vyloučeno, aby bylo právo styku s nezletilým přiznáno i biologickému otci, který s ním doposud nemá navázané žádné vztahy, a to zejména je-li to z důvodu, že mu to nebylo umožněno ze strany právních rodičů. Lze přitom souhlasit s tím, že je nezbytné posoudit okolnosti každého případu, jakož i vzít v úvahu právo na soukromý a rodinný život biologického otce, které není možné jen tak přehlížet pouze z důvodu, že po právní stránce není s dítětem spřízněn.

S odkazem na rozhodnutí *Ahrens v. Německo* je ale zároveň nutné upozornit na skutečnost, že biologický se ani po prokázání svého pokrevního pouta pro nezletilého nestává otcem *de iure* a ani mu nenáleží jeho postavení jakkoli nahrazovat.¹¹⁷ Z čl. 8 EÚLP totiž není možné dovodit právo biologického otce zpochybňovat postavení tohoto právního.

¹¹⁴ HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce, 3. část – Právo na styk domnělého otce s dítětem. *Právo a rodina* [online databáze], 2017, č. 10, str. 9. Dostupné z: databáze ASPI.

¹¹⁵ Rozsudek senátu (5. sekce) ESLP ze dne 15. 9. 2011, *Schneider v. Německo*, č. s. 17080/07.

¹¹⁶ HORNÍČKOVÁ. Právní postavení domnělého otce...str. 9. Dostupné z: databáze ASPI.

¹¹⁷ Rozsudek senátu (5. sekce) ESLP ze dne 22. 3. 2012, *Ahrens* proti Německu, č. s. 45071/09 citovaný v nálezů Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.

ESLP v této věci obecně shrnul: „Čl. 8 Úmluvy musí být vykládán tak, že ukládá členským státům závazek zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit jeho biologickému otci založit mezi nimi vztah, např. prostřednictvím přiznání práva na styk. V souladu s tím však také platí, že biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života jeho dítěte, ledaže jsou zde k tomu důležité důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte. To ale automaticky neznamená povinnost založit biologickému otci právo napadat status otce právního.“¹¹⁸

4.3 Putativní otec a právo na styk s dítětem v národní právní úpravě

Nejen ve světle zmiňovaných rozhodnutí se postavení putativního otce postupně vyvíjelo i na národní úrovni. Jak bylo zmíněno, možnost přiznat mu právo na styk byla dovozena již za účinnosti zákona o rodině, a to i přestože právní předpis hovořil pouze o právu sourozenců a prarodičů.¹¹⁹ K danému ale mohlo dojít jen za splnění určitých podmínek. Judikatura totiž případy domnělých otců rozdělovala do dvou skupin. První z nich byla tvořena případy, kdy biologické otcovství osoby žádající o přiznání kontaktu nebylo dalšími účastníky řízení zpochybňováno. V důsledku toho bylo možné analogicky využít § 27 odst. 4 ZOR a právo na kontakt s dítětem přiznat.¹²⁰ Naopak druhá ze skupin byla tvořena případy, kdy pokrevní pouto rozporováno bylo. Zde proto nedošlo k umožnění analogického využití uvedeného ustanovení a ani k možnosti přiznání práva na styk.¹²¹ Ústavní soud dané shrnul následovně: „Nezbytným předpokladem svěřeni nezletilého proti vůli jeho matky žalobci, byť na relativně krátkou dobu, je najisto postavená existence biologické vazby mezi nezletilým a žalobcem.“¹²²

Pro dokreslení situace zde považuji za vhodné doplnit, že možnost přiznání kontaktu v případě nezpochybňování biologických vazeb byla Ústavním soudem dovozena za poněkud specifické situace. V projednávaném případě totiž došlo k prohlášení otcovství muže, který s dítětem nebyl pokrevně spřízněn, až po několika letech od narození nezletilého. K danému navíc bylo přistoupeno z důvodu špatných vztahů, které matka dítěte měla s jeho biologických zploditelem. Ten se však o svého potomka dříve staral, měl s ním vytvořený citový vztah a dle soudního dokazování ho i nezletilý za svého otce považoval.¹²³

¹¹⁸ Rozsudek senátu (5. sekce) ESLP ze dne 22.03.2012, Ahrens proti Německu, č. s. 45071/09 citovaný v nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.

¹¹⁹ § 27 odst. 4 ZOR.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23.04.2014, sp. zn. II. ÚS 4160/2012.

¹²¹ HORNÍČKOVÁ. Právní postavení domnělého otce...str. 9. Dostupné z: databáze ASPI.

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2012, sp. zn. II. ÚS 868/12.

¹²³ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. II. ÚS 4160/2012.

Po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, kdy nastala změna právní úpravy, došlo i k vývoji judikatury a k upřesnění práv putativního otce. V jednom ze svých náleží Ústavní soud shrnul, jaké jsou aktuálně jeho možnosti. Učinil tak, když se ve věci vedené pod sp. zn. II.ÚS 3126/16 vyjadřoval k tomu, jestli biologicky spřízněný muž může popírat otcovství založené první domněnkou. I když potvrdil, že dané není v našem právním prostředí možné, nastínil alespoň, jaké kroky může domnělý otec podstoupit, chce-li být považován za příbuzného *de iure* či chce-li svého potomka alespoň vidat. Dospěl přitom k závěru o existenci dvou možností. Tou první je podání návrhu na určení příbuzenství dle § 771 OZ spolu s § 80 OSŘ a v případě úspěchu možnost žádat o přiznání práva na styk dle § 927 OZ. Tou druhou, která je ve své podstatě jen procesní, je rovnou přistoupení k podání návrhu dle § 927 OZ. V tomto případě by příbuzenství bylo posuzováno jako jakási předběžná otázka přímo v rámci daného řízení.¹²⁴ I v souladu s výše uvedenými rozhodnutími ESLP chránícími i tzv. potencionální rodinný život by poté právo styku mohlo být přiznáno i pokud by nebyly naplněny podmínky § 927 OZ.

V případě, že je zájmem putativního otce „pouze“ získání práva na styk s nezletilým, příkládám se k názoru, že je vhodné vydat se cestou druhé prezentované možnosti. Půjde totiž o řešení rychlejší, hospodárnější a zároveň takové, jež bude mít menší dopady na nezletilého, a to ať už z právního či i z psychologického hlediska. Uvedené je navíc v souladu s principem právní jistoty ve statusových věcech, jež počítá s tím, že ke změnám právního příbuzenství by mělo docházet jen v zákonných popěrných lhůtách. Velkou roli zde však bude hrát věk dítěte a stejně tak i další okolnosti případu.

Lze tedy uzavřít, že s odkazem na § 927 OZ může být právo na styk s nezletilým přiznáno i putativnímu otcí, a to za splnění podmínek vyžadovaných tímto ustanovením. Nicméně, s přihlédnutím k okolnostem případu, je ve výjimečných situacích možné, aby k danému došlo i bez existence vzájemného vztahu. S uvedenými závěry dovozovanými jak z národní, tak mezinárodní judikatury nelze než souhlasit, protože do jisté míry reflektují důležitost biologického pouta v rodině právních věcech, avšak stále do popředí staví nutnost zohledňování nejlepšího zájmu nezletilého. Zároveň také reflektují specifickou postavení putativního otce, který přestože je s dítětem pokrevně spjatý, není držitelem rodičovské odpovědnosti, a tím pádem ani práva na styk. Jeho jedinou možností tedy je využití § 927.¹²⁵

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II.ÚS 3122/16, body 58, 59.

¹²⁵ Viz například nález Ústavního soudu ze dne 16.05.2017 nebo nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.

5 Osoby společensky blízké

Jedinou skupinou jedinců bez příbuzenských vazeb s dítětem, které může být přiznáno právo na styk, jsou osoby společensky blízké. Uvedené je možné od roku 2014, tedy od účinnosti občanského zákoníku, a to za obecných podmínek určených v § 927 OZ. Platí přitom, že zákon blíže nevymezuje, koho lze za takovouto osobu označit a ani nestanovuje žádná kritéria, která by bylo pro naplnění „společenské blízkosti“ třeba splnit. Obecně však půjde o jedince, kteří jsou dítěti blízké po citové stránce, a to především z důvodu, že s ním v minulosti sdíleli domácnost či o něj jakkoli jinak pečovali.¹²⁶ Jejich konkrétní příklady, jakož i specifikace situací, za kterých k přiznávání práva na styk dochází, jsou přiblíženy v odborné literatuře a judikatuře. Předtím než bude přistoupeno k jejich analýze však lze uvést, že i když je legislativně i společností právo nepřibuzných osob na styk s nezletilým akceptováno, soudy se k němu staví spíše zdrženlivě.¹²⁷ Uvedené pak platí zejména pro situace, kdy se zájmy těchto osob dostanou do konfliktu se zájmy osob příbuzných. Pro tyto případy Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II.ÚS 568/06, dle mého názoru adekvátně, vymezil, že je primárně nutné chránit ty vztahy „*kteří naplňují vedle vazeb emočních a sociálních i vztah pokrevního příbuzenství.*“¹²⁸ Lze tedy uzavřít, že osoby, jež jsou s dítětem ve vztahu společenské blízkosti tak jsou v porovnání s těmi, které jsou s ním spjaty pokrevně či právně, upozadřovány.

5.1 Sociální rodiče nezletilého

Jako první příklad jedinců, jež je možné zařadit do kategorie osob společensky blízkých, lze uvést tzv. sociální rodiče nezletilého. Těmi jsou partneři některého z biologických rodičů, jež se o dítě i přes neexistenci vzájemného příbuzenství starali, pomáhali s jeho výchovou a případně s ním i po určité době sdíleli domácnost, avšak z důvodu rozpadu tohoto vztahu přišli o veškerou možnost kontaktu s ním. O přiznání práva styku mohou žádat právě vzhledem ke společnému poutu, které si s dítětem vytvořili. Předchozí sdílení společné domácnosti je jednou z okolností, ke které může soud přihlížet, avšak není to nezbytný předpoklad.¹²⁹

S ohledem na v minulosti navázané společné vazby by bylo možné do této skupiny osob zařadit také matrikového otce nezletilého, jehož otcovství bylo následně popřeno a do rodného

¹²⁶ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 835.

¹²⁷ ŠÍNOVÁ. K otázkám styku nezletilého s „nepřibuznými“ osobami podle § 927 OZ..., s. 6.

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399)

¹²⁹ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 3. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

listu dítěte byl s ohledem na prokázané biologické vazby zapsán jiný muž.¹³⁰ Ústavní soud se například zabýval případem, kdy v důsledku první domněnky otcovství byl šest let za otce nezletilé považován muž, který jím z biologického hlediska nebyl. Po rozvodu se svou manželkou se však s odkazem na vzájemně navázaný citový vztah s nezletilou, její přání, jakož i s přihlédnutím k tomu, že byl biologickým otcem jejího polorodého bratra, snažil domáhat práva na styk. To mu sice bylo přiznáno, avšak soud druhého stupně vzájemný kontakt omezil pouze jeden den v měsíci. Uvedenému se stěžovatel snažil bránit až před Ústavním soudem, nicméně neúspěšně. Bylo tomu tak s odůvodněním, že i přes vzájemný emoční vztah mezi ním a nezletilou, nelze odhlédnout od skutečnosti, že po právní ani biologické stránce vzájemně nijak nejsou spjati. Upřednostněna byla role „nově zjištěného“ biologického otce v životě dítěte a ústavní stížnost byla odmítnuta.¹³¹

5.2 Chůva, přátelé, pěstouni a další blízké osoby

Komentářová literatura mezi další jedince, které lze označit za osoby blízké, řadí například chůvy, jež o dítě dlouhodobě pečovaly; poručníka nezletilého, jeho vychovatele ze zařízení ústavní péče či potomky sociálních rodičů nezletilého, jež s ním dříve vyrůstali.¹³²

S přihlédnutím k tomu, že ESLP pojem rodinného života vykládá velmi široce, poté Westphalová dospívá například i k závěru, že do této skupiny osob lze zařadit i přátele nezletilého dítěte, a to ať už by byli plně svéprávní či nikoliv. Konkrétně je k danému doplněno, že by se mohlo jednat třeba o děti dříve společně vyrůstající v ústavní výchově či pěstounské péči.¹³³ Protože je právo styku v minimální míře přiznáváno například i člověku, který si šest let myslel, že je otcem nezletilého, si myslím, že k danému bude přístupováno zcela minimálně. Osobně bych se k uvedenému také stavěla spíše zdrženlivě, a to z důvodu, že by v důsledku toho mohlo dojít k označení poměrně velkého okruhu osob s možností případného práva na styk, čímž by až přílišně byla omezována rodičovská odpovědnost. Navíc, pokud by šlo o „bezproblémové“ přátelské vztahy, společný kontakt by dítěti byl umožněn i bez potřeby soudního řízení.

Specifické postavení v rámci práva na styk s nezletilým mají jeho pěstouni. Nejprve lze uvést, že i Rada Evropy ve své příručce k čl. 8 EÚLP počítá s tím, že mezi pěstouny a dětmi

¹³⁰ Viz. např. nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399) či Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 3273/16.

¹³¹ Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 3273/16.

¹³² ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 835.

¹³³ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 4. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

umístěnými do jejich péče může vzniknout vztah, který bude nutné chránit v rámci ochrany práva na soukromý a rodinný život. Jestli se tak stane nebo ne bude přitom záležet na délce pěstounské péče, jakož i na tom, jestli má dítě navázány vazby na své vlastní rodiče.¹³⁴

Ve vztahu k § 927 OZ poté s přihlédnutím ke každodennímu kontaktu, sdílení domácnosti i rozhodnutím ústavního soudu¹³⁵ nelze pochybovat o tom, že bývalé pěstouny lze považovat za osoby dítěti blízké. V rozhodnutí III. ÚS sp. zn. 308/15 Ústavní soud však doplnil, že není možné přehlížet veřejnoprávní charakter pěstounské péče, a tedy skutečnost, že stát hraje roli při jejím zprostředkování, kontrole i při poskytování hmotného zabezpečení.¹³⁶ S přihlédnutím k tomuto jsou poté soudy při přiznávání práva na styk ve vztahu k pěstounům velmi zdrženliví.¹³⁷

¹³⁴ Council of Europe human rights handbook. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights* [online], rm.coe.int, Directorate General of Human Rights, 2001. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168007ff47>.

¹³⁵ Viz např. Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. III. ÚS 3544/16.

¹³⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2015, sp. zn. III. ÚS 308/15.

¹³⁷ ŠÍNOVÁ. K otázkám styku nezletilého s „nepříbuznými“ osobami podle § 927 OZ..., s. 6.

6 Procesní souvislosti

Ve vztahu k této problematice je třeba shrnout i procesní souvislosti týkající se aplikace § 927 OZ, a to i přestože ve vztahu k danému ani zdaleka nevzniká takové množství nejasností, jako je tomu ve spojitosti s vymezením hmotněprávních základů tohoto ustanovení.

V první řadě je nezbytné uvést, že je-li žádáno o přiznání práva na styk, bude dle pravidel zákona o zvláštních řízeních soudních vedeno nesporné řízení. S odkazem na § 466 písm. d) ZZŘS konkrétně půjde o jedno z řízení péče soudu o nezletilé. V rámci tohoto řízení poté může dojít buď ke schválení mimosoudní dohody uzavřené mezi rodiči nezletilého a osobou žádající o přiznání styku anebo může být rozhodováno klasickou cestou, kdy soud po provedení dokazování v rámci nalézacího řízení soud autoritativně rozhodne. V obou těchto případech však výsledkem bude vydání rozhodnutí, v jehož důsledku budou rodiče nezletilého ve prospěch třetí osoby omezeni ve výkonu své rodičovské odpovědnosti.¹³⁸ Nestane-li se tak, doje k zamítnutí podaného návrhu.

Řízení může být zahájeno i bez návrhu¹³⁹, bude se v něm a jeho účastníky¹⁴⁰ jsou rodiče nezletilého, jakožto nositelé rodičovské odpovědnosti; osoba žádající o přiznání práva na styk a dítě zastoupené kolizním opatrovníkem.¹⁴¹ Specifická situace nastává v případě, že je rozhodováno o právu na styk mezi nezletilými sourozenci. Nabízí se totiž otázka, zdali návrh na zahájení řízení může podat přímo nezletilé dítě či zdali je nezbytné, aby ho v daném případě za něj podal návrh například zákonný zástupce. Druhý uvedený názor se v minulosti objevil v odborném článku, jež komentoval procesní provedení § 27 odst. 4 zákona o rodině. Nezletilému v něm byla přisouzena pouze možnost podat podnět k zahájení soudního řízení.¹⁴² V současné době se však s odkazem na právní úpravu obsaženou v § 20 a § 23 OSŘ domnívám, že s přihlédnutím k věku a rozumové vyspělosti nezletilého by mu mělo být umožněno zahájit uvedené řízení i na základě vlastního (rozuměno samostatně a nikoli prostřednictvím zastoupení podaného) návrhu, a to zejména v případech, pokud by byl ve věku blízkém zletilosti. Pokud by to následně soud shledal jako potřebné, mohl by právě s odkazem na § 23 OSŘ rozhodnout o potřebě zastoupení buď zákonným zástupcem, anebo opatrovníkem. Za situace, kdy zákon upravuje uvedenou možnost, se domnívám, že není apriori nezbytné, aby nezletilému bylo zcela

¹³⁸ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹³⁹ § 13 ZZŘS, § 468 odst. 1 ZZŘS.

¹⁴⁰ § 6 odst. 1 ZZŘS.

¹⁴¹ § 469 odst. 1 ZZŘS.

¹⁴² HADERKA. Právní úprava sourozeneckých vztahů v zákoně o rodině..., s. 12. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

znemožněno samostatné podání návrhu. K uvedenému lze však podotknout, že případy, kdy by bylo zahajováno řízení o úpravu styku mezi dvěma nezletilými, se v praxi téměř neobjevují.

Jde-li o příslušnost soudu, pak věcně příslušným bude s odkazem na § 3 odst. 1 ZZŘS okresní soud a místně příslušným v dané věci dle § 4 odst. 2 ZZŘS bude tzv. obecný soud nezletilého, v jehož obvodu má dle dohody rodičů bydliště. Určení místně příslušného soudu však opět může být komplikovanější v situaci, kdy je rozhodováno o právu na styk mezi nezletilými sourozenci. Nejisté zde totiž zůstává, zdali může být jako místně příslušný označen obecný soud kteréhokoli z nich či zda by se i v této situaci měla místní příslušnost odvozovat od obecného soudu dítěte vůči kterému je žádáno o přiznání práva na styk. Například dle Haderky by v takovémto případě měla být možnost výběru kteréhokoli z těchto soudů, a to z důvodu, že je rozhodováno o věci týkající se obou těchto jedinců.¹⁴³ S tímto uvedeným názorem se zcela neztotožňuji. Myslím si, že při určování místní příslušnosti by se nemělo přihlížet k obecnému soudu navrhovatele, ale k obecnému soudu dítěte, vůči kterému se dožaduje vymezení kontaktu. Takto tomu totiž je i v případě, kdy o přiznání kontaktu žádá jakákoli jiná osoba.

6.1 Participační práva dítěte

Jak již bylo několikrát zmiňováno v řízení týkajících se nezletilých je v první řadě třeba přihlížet k tomu, aby bylo rozhodováno v souladu se principem ochrany jeho nejlepšího zájmu. K tomu, aby tak mohlo být učiněno přispívají tzv. participační práva dětí představující jejich právo účastnit se neboli participovat na řízení. I Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí potvrdil, že pokud dítěti není umožněno participovat na řízení, není možné dospět k objektivnímu závěru, zdali bylo rozhodnuto v jeho zájmu či nikoliv.¹⁴⁴

Participační práva na mezinárodní úrovni vycházející primárně z čl. 12 ÚPD, který dětem zaručuje nárok na formulaci a vyjadřování vlastních názorů ve všech věcech, které je jich dotýkají. Jedná se tedy o tzv. právo být slyšen. Soud má poté povinnost k těmto názorům přihlídnout, avšak jak dané ustanovení stanovuje, je třeba tak činit s přihlédnutím k věku dítěte. Obecně lze předpokládat, že ve čím starší dítě je, tím se jeví pravděpodobnější jeho schopnost vytvořit si vlastní názor na to, zdali chce, aby určité osobě bylo přiznáno právo na styk či nikoliv. Lze přitom uzavřít, že v soudních řízeních, ve kterých jsou zainteresovaní nezletilí, hraje značnou roli nejen přihlížení k jejich věku jako takovému, ale i k celkové rozumové

¹⁴³ HADERKA. Právní úprava sourozeneckých vztahů v zákoně o rodině..., s. 12. Dostupné z: databáze beckoline.cz.

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

vypěstlosti konkrétního jedince.¹⁴⁵ Ne všichni stejně staří jedinci totiž budou stejně rozumově vyspělí. Dalším mezinárodním dokumentem upravujícím právo na informace o probíhajícím řízení a právo na vyjádření názoru dítěte je poté Evropská úmluva o výkonu práv dětí, přesněji řečeno, zejména její čl. 3, který se danému věnuje.

Specifika zjišťování názoru nezletilého poté vyplývají z českých právních předpisů. Dle nich byl ke zjišťování postoje nezletilého prostřednictvím § 100 odst. 3 OSŘ pověřen soud, který by měl provést výslech nezletilého a zjistit jeho postoj k projednávané věci. Platí přitom, že ve výjimečných případech nemusí být vyslýcháno přímo dítě, ale jeho názor může být zjištěn na základě znaleckého posudku, výslechu jeho zástupce nebo s pomocí orgánu sociálněprávní ochrany dětí.¹⁴⁶ Dle judikatury však ani právo dítěte být slyšeno není absolutní. K jeho aplikaci nemusí být přistupováno zejména pokud se takovýto postup soudu jeví jako neúčelný a nadbytečný.¹⁴⁷ Jako příklad takovéto situace lze uvést stav, kdy soud na základě jemu předložených důkazů dospěje k závěru o nesplnění podmínek pro přiznání styku. Zejména pokud jedinec žádající o společný kontakt není osobou příbuznou ani společensky blízkou, a navíc s nezletilým nemá ani vytvořené citové pouto. Nicméně za situace, že výslech dítěte uskutečněn byl, pak s přihlédnutím k judikatuře platí, že při vyhodnocování projeveného postoje nezletilého je kromě jeho věku a vypěstlosti nutné zvážit i míru objektivitu projeveného názoru či způsob, jakým byl tento názor v průběhu řízení zjišťován.¹⁴⁸

Závěrem je také nutné doplnit, že mezi participační práva dítěte mimo práva být slyšen patří také právo na informace o probíhajícím soudním řízení, informace o možných důsledcích vyhovění jeho názoru, jakož i o dopadech případného rozhodnutí.¹⁴⁹

6.2 Rozhodnutí o právu na styk s nezletilým

Pro provedení řízení je ve věci samé rozhodováno rozsudkem,¹⁵⁰ ve kterém, byl-li třetí osobě přiznán, je vymezen obsah a rozsah styku s nezletilým. Ve výroku tak dochází ke specifikaci časového úseku, v němž bude ke styku docházet, jakož i k určení formy styku, kterým bude vzájemná interakce realizována. Určeno tedy je, zdali půjde o styk přímý či nepřímý.¹⁵¹ Konkrétní vymezení těchto skutečností se bude odvíjet od okolností každého

¹⁴⁵ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 927, bod 7. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁴⁶ § 100 odst. 3 OSŘ.

¹⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1721/2009.

¹⁴⁸ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo*, § 867, bod 3. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁴⁹ § 20 odst. 4 ZZŘS.

¹⁵⁰ § 471 odst. 1 ZZŘS.

¹⁵¹ Viz kapitola 1.3 této práce: Pojem styku a jeho formy, str. 12 an.

jednotlivého řízení, nicméně jako příklad takového výroku, ve kterém bylo přiznáno právo přímého styku lze uvést následující: „Navrhovatelka je oprávněna stýkat se s nezletilými vnučkami, Janou Novákovou, nar. 14.06.2015 a Karolínou Novákovou, nar. 17.09.2017 vždy poslední neděli v každém kalendářním měsíci, a to od 10.00 hodin do 17.00 hodin.“

S odkazem na § 888 OZ, který se sice věnuje právu dítěte na styk s rodičem, nicméně lze ho analogicky použít i v tomto případě¹⁵², lze poté uvést, že soud může také určit, kde by mělo ke styku docházet či může označit osoby, jež u něj mohou či naopak nemohou být přítomny.¹⁵³ Lze tedy vymezit, že ke styku bude docházet jen na veřejně přístupném místě, na území určitého města a že mu bude moci být přítomen například jeden z rodičů nezletilého, pracovník orgánu sociálně právní ochrany dětí¹⁵⁴ či jakýkoli další jedinec, kterého soud určil.¹⁵⁵ Takto vymezené osoby se z důvodu, že není rozhodováno o jejich právech, nestávají účastníky probíhajícího řízení. Stanovení nezbytnosti jejich přítomnosti je pouze podmínkou, za které právo třetí osoby s nezletilým může být realizováno.¹⁵⁶ Příkladem výroku, v němž došlo k přiznání práva na nepřímý kontakt mezi osobami, jemuž bude přítomna i další osoba může být následující: „Navrhovatel je oprávněn stýkat se s nezletilým Martinem Novákem, nar. 19.12.2014, prostřednictvím skype každou sobotu od 16:15 do 17:00 hod, a to za přítomnosti jeho matky, Martiny Novákové, nar. 17.07.1989.“ Dále přitom dle zmiňovaného § 888 OZ také platí, že v obecné rovině je rodič povinen dítě na styk se třetí osobou připravit a umožnit tak realizaci přiznaného práva v rozsudku vymezené osobě.

Závěrem této části lze také doplnit, že v minulosti, za účinnosti zákona o rodině, byla procesní stránka přiznání práva na styk dle § 27 odst. 4 daného předpisu mírně odlišná. Právní úprava řízení ve věcech péče soudu o nezletilé byla totiž do konce roku 2013 obsažena v občanském soudním řádu, a to konkrétně v jeho ustanoveních § 176 an. Obdobně byli vymezení účastníci řízení¹⁵⁷ i možnost řízení zahájit i bez návrhu,¹⁵⁸ nicméně rozdíl byl ve způsobu rozhodování ve věci. Dříve soudy o přiznání práva na styk nezletilého s třetími osobami totiž nerozhodovaly rozsudkem, jako je tomu nyní, ale usnesením.¹⁵⁹

¹⁵² ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1737.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. 10 CO 158/2004.

¹⁵⁵ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975...*, s. 1737.

¹⁵⁶ HROMADA, Miroslav. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2020. § 466 [cit. 22. června 2021]. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁵⁷ § 94 odst. 1 OSŘ, ve znění zákona č. 293/2013 Sb. účinného do 31. 12. 2013. Následně byla právní úprava řízení ve věcech péče soudu o nezletilé přemístěna do nového právního předpisu, a to ZZŘS.

¹⁵⁸ § 81 OSŘ, ve znění zákona č. 293/2013 Sb. účinného do 31. 12. 2013. Následně byla právní úprava řízení ve věcech péče soudu o nezletilé přemístěna do nového právního předpisu, a to ZZŘS.

¹⁵⁹ § 176 odst. 2 OSŘ, ve znění zákona č. 293/2013 Sb. účinného do 31.12. 2013.

6.3 Výkon rozhodnutí

Pokud rozhodnutí o přiznání práva na styk s třetí osobou nebude respektováno, je možné přistoupit k jeho autoritativnímu vynucení. To je pro případy rozsudků vydaných ve věcech péče soudu o nezletilé upraveno v § 500 ZZŘS. Obecně, s odkazem na § 472 ZZŘS, lze přitom říci, že o možnosti výkonu rozhodnutí, jakož i způsobech jeho provedení, musejí být dotčené osoby poučeny již v rozsudku z nalézacího řízení.

Pokud jde o samotné zahájení tohoto vykonávacího řízení, pak z důvodu, že právní předpis pro něj výslovně nestanovuje povinnost návrhu, lze ho s odkazem na § 13 ZZŘS zahájit i bez něj.¹⁶⁰ Místně příslušným je s odkazem na 500 odst. 1 ZZŘS i zde obecný soud nezletilého. Nejprve soud, shledá-li pro to soud zvláštní důvody, může ještě vyzvat osobu neplnící rozhodnutí, aby tak začala činit. Provedení tohoto vyzvání může proběhnout buď písemně nebo ústně se zaznamenáním do protokolu, byla-li jedinec nedodržující své povinnosti předvolán k soudu.¹⁶¹ Současně s touto výzvou k dobrovolnému plnění povinností soud také poučí o tom, že pokud ani nadále nebudou plněny uložené povinnosti, může být přistoupeno k opakovanému ukládání pořádkových pokut, kdy výše jedné z nich může činit až 50 000 Kč¹⁶² nebo k samotnému nařízení výkonu rozhodnutí.¹⁶³ Přistoupit lze také k nařízení některého z dalších opatření vymezených v § 503 ZZŘS. Patří mezi ně například možnost stanovení povinnosti navštívit tříhodinové setkání s mediátorem či s jiným odborníkem z oboru pedopsychologie, stanovení postupného navykacího režimu pro osoby realizující styk, či povinnost vykonávat vzájemnou interakci za dohledu orgánu sociálně právní ochrany dětí.¹⁶⁴

Nebude-li účelná žádná z výše uvedených možností, je ve výjimečných případech možné přistoupit k samotnému výkonu rozhodnutí prostřednictvím odnětí dítěte. S přihlédnutím k tomu, že právo styku s třetí osobou je realizováno opakovaně a jen po dobu krátkého časového úseku, mělo by k danému by mělo docházet opravdu pouze ojedinele.¹⁶⁵ Nejeví se totiž jako vhodné, aby byl nezletilý tímto provedením výkonu rozhodnutí poznamenán a případně se kvůli němu ke styku s třetí osobou stavěl odmítavě.

¹⁶⁰ MÁDR, Jaroslav. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2019. § 500 [cit. 19. června 2021]. Dostupné z: [databáze noveaspi.cz](http://databaze.noveaspi.cz).

¹⁶¹ MÁDR. In: JIRSA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář...*, § 501, Dostupné z: [databáze noveaspi.cz](http://databaze.noveaspi.cz).

¹⁶² § 502 odst. 2 ZZŘS.

¹⁶³ § 501 odst. 1 ZZŘS.

¹⁶⁴ ŠÍNOVÁ. In: MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975*, s. 1737.

¹⁶⁵ WESTPHALOVÁ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo...*, § 867, bod 11. Dostupné z: [databáze beckonline.cz](http://databaze.beckonline.cz).

Závěr

Cílem této práce bylo provést komplexní analýzu problematiky práva na styk mezi třetími osobami a nezletilým dítětem a na jejím základě následně zodpovědět pět v úvodu nepřímo položených výzkumných otázek, kterými byly: Je nutné, aby i ve vztahu k příbuzným nezletilého byly dodrženy obě podmínky specifikované v § 927 OZ, a tedy aby mezi mini a dítětem byla navázána citová vazba a aby nedostatek vzájemného kontaktu znamenal pro dítě újmu? Jakou roli ve světle uvedeného ustanovení hraje nejlepší zájem nezletilého? Koho lze ve smyslu § 927 OZ považovat za osobu příbuznou, resp. jakou roli hrají při přiznávání práva na styk pokrevní vazby? Spadá pod aplikační rozsah § 927 OZ také putativní otec? Koho lze dle analyzovaného paragrafu považovat za osobu blízkou?

Ve vztahu k první položené otázce lze uvést, že podmínky stanovené v § 927 OZ musí splnit všechny osoby žádající o přiznání práva na styk, a tedy příbuzní nezletilého i osoby společensky blízké. Je tomu tak s přihlédnutím k jazykovému výkladu i ke smyslu a účelu uvedené normy. Navíc lze předpokládat, že kdyby zákonodárce zamýšlel, aby se na rozdílné osoby vztahovaly rozdílné podmínky, nehovořil by o nich v jedné větě, ale oddělil by je od sebe. Proto lze uvést, že v případě novelizace by k eliminaci této interpretační nejasnosti mohla být jako inspirační zdroj využita německá právní úprava. Ta totiž práva blízkých příbuzných zakotvuje v jednom odstavci, kde ve vztahu k nim vyžaduje pouze přihlížení k nejlepšímu zájmu dítěte a postavení ostatních osob upravuje v odstavci druhém. V něm poté vymezuje, že je nezbytné mít s dítětem vytvořený úzký vztah a zároveň splnit podmínku, že za dítě byla touto osobou někdy nesena odpovědnost.

Uvedený závěr o nutnosti splnění obou předpokladů je však ve vztahu k blízkým příbuzným, a tedy k prarodičům a sourozencům nezletilého, zastáván s výhradou. Zejména prarodiče se totiž mohou dostat do situace, kdy jim z důvodu konfliktních vztahů v rodině není ze strany právních rodičů dítěte společný kontakt umožňován. Kdyby jim právě z tohoto důvodu nebyla dána ani možnost žádat o styk dle § 927 OZ, dostali by se do neřešitelné situace. Protože se ale jedná o osoby přímo spadající do tzv. širší rodiny nezletilého, je u nich třeba právo na rodinný život chránit silněji. Proto si myslím, že blízcí příbuzní mohou ve výjimečných situacích využít analyzovaného ustanovení, i za situace, kdy s nezletilým doposud nemají vytvořené citové vazby.

Pokud jde o nejlepší zájem dítěte, lze uvést, že je prvotním hlediskem, které je nutné brát v potaz, a to i přestože o něm § 927 OZ výslovně nemluví. Povinnost k němu přihlížet ve všech záležitostech týkajících se nezletilých totiž vyplývá přímo z čl. 3 odst. 1 ÚPD a čl. 5 ÚSD

a v návaznosti na uvedené mezinárodní dokumenty i z národních soudních rozhodnutí. Z tohoto důvodu jsem se v závěru druhé kapitoly přiklonila k názoru, že je-li přiznání práva na styk s určitou osobou v nejlepším zájmu nezletilého, nemělo by dojít k jeho odmítnutí například jen z důvodu, že by jeho případný nedostatek pro dítě neznamenal vznik újmy. Nejlepší zájem dítěte tedy pomyslně stojí nad požadavky stanovenými v § 927 OZ.

Roli biologických vazeb v rodinném právu bylo v této práci věnováno značné množství stran, a to i s přihlédnutím k tomu, že uvedené velmi úzce souvisí s postavením domnělého otce. Podstatou této problematiky je rozlišování mezi biologickým a právním příbuzenstvím, které ne vždy musí být ve vzájemném souladu. Ze samotné podstaty věci vyplývá, že primární roli hraje příbuzenství právní a k tomu biologickému je nezbytné přihlížet jen tehdy, vyžaduje-li to smysl a účel aplikované právní normy. Tak tomu je právě u § 927 OZ. Ve vztahu k rodinnému právu totiž platí, že roli biologických vazeb není možné bez dalšího ignorovat, protože právě na jejich základě rodina jako taková vzniká. Samotná jejich existence právo na styk s nezletilým nezakládá, nicméně při rozhodování o něm má značný význam. Shodně se v tomto ohledu vyjádřil jak Ústavní soud, tak ESLP a s uvedenými závěry nelze než souhlasit. Po posouzení okolností každého konkrétního případu je proto možné, aby bylo právo na kontakt s nezletilým přiznáno i takové osobě, která není jeho právním příbuzným a pokud s ním není v bližším kontaktu, pak ani osobou mu společensky blízkou. Zde však považuji za nutné zdůraznit, že právo na styk bez předchozího navázání společného pouta je dle mého názoru možné přiznat jen u „pokrevně blízkých příbuzných“, a to za shodných podmínek, které byly stanoveny ve vztahu k první výzkumné otázce. Dané přitom platí zejména ve vztahu k putativnímu otci.

Obecně lze tedy uzavřít, že významu biologických vazeb ve vztahu k právu na styk tedy není pochyb. Neshody však panují o tom, zdali by osoby pouze pokrevně spřízněné měly být ve smyslu § 927 OZ zařazovány do kategorie příbuzných či nikoliv. Uvedené má význam spíše teoretický, nicméně vzhledem k argumentaci uváděné v předchozím odstavci hovořící o možnosti přiznávání práva na kontakt za účelem budoucího navázání společných vazeb, se domnívám, že pokrevně spřízněné osoby je ve smyslu analyzovaného ustanovení vhodné považovat za příbuzné. Nepovažuji totiž za logické, aby osobám označeným za „společensky blízké“ bylo přiznáváno právo na kontakt s dítětem za účelem budoucího vytvoření vzájemného pouta. Pokud mezi nimi vzájemné pouto neexistuje, jen těžko může být naplněno kritérium společenské blízkosti.

Z výše popsaného již vyplývá závěr k další položené výzkumné otázce. Ten lze shrnout tak, že putativní otec jednoznačně spadá do aplikačního rámce § 927 OZ. Dané je možné

dovodit jak s odkazem na národní judikaturu, tak i rozhodnutí ESLP. I ve vztahu k jeho osobě ale platí, že právo na přiznání kontaktu není garantované. V průběhu soudního řízení bude přihlíženo k okolnostem daného případu, zejména pak důvodům, proč tento muž není otcem právním; k tomu, jakou roli aktuálně hraje v životě nezletilého; zdali se o něj aktivně zajímá a zejména pak k tomu, co je v nejlepším zájmu dítěte.

Protože ve světle aktuální právní úpravy není biologický otec dítěte nadán aktivní legitimací k popírání otcovství právního, představuje pro něj analyzované ustanovení jednu z mála možností, prostřednictvím které se po právní stránce může domoci alespoň nějakých svých práv ve vztahu k nezletilému. Zejména pokud putativní otec s nezletilým nemá navázané žádné citové pouto, jsou v podstatě jen dvě cesty, kterými se může vydat. Tu první představuje podání návrhu na určení příbuzenství dle § 771 OZ ve spojení s § 80 OSŘ, kdy po případném úspěchu ve věci může s odkazem na § 927 OZ podat návrh na vymezení vzájemného kontaktu. Pokud však biologický otec nestojí o zpochybnění statusového postavení otce právního, může se vydat cestou druhou, kterou představuje možnost rovnou se dle § 927 OZ obrátit na soud. Pokrevní pouto mezi domnělým otcem a nezletilým by poté bylo v posuzování přímo v rámci daného řízení. Z důvodu rychlosti, hospodárnosti i zachování právní jistoty ve statusových věcech se mi jako vhodnější jeví využívání druhé z uvedených možností, avšak i zde bude záležet na konkrétních okolnostech každého případu.

Jako poslední jsem si položila otázku, koho lze ve smyslu analyzovaného ustanovení považovat za osobu dítěti společensky blízkou. Vzhledem k využití tohoto neurčitého pojmu ponechal zákonodárce možnost široké úvahy soudům. Zejména z jejich rozhodnutí poté vyplývá, že pod daný termín lze podřadit především osoby, jež s nezletilým v minulosti sdílely domácnost, pečovaly o něj či na něj jinak pozitivně působily. Konkrétně se jedná o sociální rodiče nezletilého a jejich potomky, chůvu dítěte, jeho pečovatele ze zařízení ústavní péče, poručníka, pěstouny či i blízké přátele.

Lze tedy uzavřít, že aktuálně na základě stroze znějícího § 927 OZ může o přiznání práva na styk s nezletilým žádat značné množství jedinců, kdy mezi nejdůležitější z nich lze zařadit opakovaně zmiňovaného putativního otce. Vzhledem k opouštění od tradičního vnímání rodiny a odlišného přístupu k rodinným vztahům však předpokládám, že se výklad § 927 OZ může s ohledem na jeho účel, který bude poměřován s aktuálním stavem společnosti, ještě měnit, stejně jako podmínky, za kterých bude právo styku přiznáváno.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy a související dokumenty

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013.
- Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. října 1980, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí ze dne 25. ledna 1996, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.
- Nařízení (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o zrušení (ES) č. 1347/2000.
- Úmluva o styku s dětmi ze dne 15. května 2003, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s.
- Zákon č. 36/2005 Zb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zvláštní část, s. 234, 235.
- Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník.

Soudní rozhodnutí

- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 2750/07.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 297/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. II. ÚS 4160/12 (N 66/69 SbNU 213).
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2012, sp. zn. II. ÚS 868/12.

- Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 1063/14.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. IV. ÚS 458/15.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2015, sp. zn. III. ÚS 308/15.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. III. ÚS 3544/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 10. 2016, sp. zn. I. ÚS 1901/16.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 3273/16.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 06. 8. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1721/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.
- Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. 10 CO 158/2004.
- Rozsudek ESLP ze dne 13. 7. 1979, *Marckxová v. Belgie*, č. s. 6833/74.
- Rozsudek ESLP ze dne 24. 4. 1988, *Olsson v. Švédsko*, č. s. 10465/83.
- Rozsudek ESLP ze dne 09. 3. 1993, *Boyle v. Spojené Království*, č. s. 16580/90.
- Rozsudek senátu (2. sekce) ESLP ze dne 22. 6. 2004, *Pini a ostatní proti Rumunsku*, č. s. 78028/01, 78030/01.
- Rozsudek senátu (5. sekce) ESLP ze dne 15. 9. 2011, *Schneider v. Německo*, č. s. 17080/07.
- Rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2010, *Anayo v. Německo*, č. s. 20578/07.
- Rozsudek senátu (5. sekce) ESLP ze dne 22. 3. 2012, *Ahrens v. Německo*, č. s. 45071/09.

Odborné publikace

- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář § 655-975, IV. svazek*. Praha: Leges, 2013, s. 2064. Dostupné z: databáze Národní digitální knihovny.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Velký komentář: Občanský zákoník II-rodinné právo (§ 655–975)* [online databáze]. Praha: C.H. Beck, 2020. Dostupné z: databáze beckonline.cz.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II (§655-975)* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, § 927. Dostupné z: databáze ASPI.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině*. [online databáze]. Praha: 2009. Dostupné z: databáze beckonline.cz

- ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Dostupné z: aplikace smarteca.cz.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2 vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 353.
- JIRSA, Jaromír a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.
- SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2020. § 466. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

Odborné články

- ŠÍNOVÁ, Renáta. K otázkám styku nezletilého s „nepříbuznými“ osobami podle § 927 OZ. *Rodinné listy* [online databáze], 2019, č. 4, s. 6. Dostupné z: databáze ASPI.
- ŠÍNOVÁ, Renáta. Rodina v českém právu. Právo putativního otce na styk. *Rodinné listy* [online databáze], 2016, č. 10, s. 20. Dostupné z: databáze ASPI.
- CIPRÝN, Štěpán. Postavení biologického otce při určování otcovství. *Soukromé právo* [online databáze], 2021, č. 4, str. 8. Dostupné z: databáze ASPI.
- HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce, 3. část – Právo na styk domnělého otce s dítětem. *Právo a rodina* [online databáze], 2017, č. 10, str. 9. Dostupné z: databáze ASPI.
- HADERKA, Jiří. Postavení prarodičů vůči vnukům (v osobní oblasti) v současném českém rodinném právu. *Právní rozhledy* [online databáze], 1999. č. 10, s. 520. Dostupné z: databáze beckonline.cz.
- HADERKA, Jiří. Právní úprava sourozeneckých vztahů v zákoně o rodině. *Právní rozhledy* [online databáze], 2000, č. 1, s. 12. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

Internetové zdroje

- TUROŇOVÁ, Jana, VOJTOVÁ, Tereza. *Otec jako slabší strana. COFOLA 2010: The Conference Proceedings* [online]. Masarykova univerzita, právnická fakulta, 2010. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Vojtova_Tereza__1655_.pdf
- KORNEL, Martin. *Přímý a nepřímý styk rodiče s nezletilým dítětem* [online]. Masarykova univerzita, právnická fakulta, 2008. Dostupné z: www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/kornel_martin.pdf.

- Council of Europe human rights handbook. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights* [online]. Directorate General of Human Rights, 2001. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168007ff47>.

Abstrakt

Tato diplomová práce komplexně zpracovává analýzu § 927 OZ upravujícího problematiku práva na styk mezi nezletilým dítětem a osobami odlišnými od jeho právních rodičů. Věnuje se zejména zákonným předpokladům nutným k přiznání práva na styk, jakož i specifickému postavení jednotlivých osob, jež o kontakt s nezletilým mohou žádat. Blíže je rozebíráno postavení osob příbuzných, ať už blízce nebo vzdáleně, a osob společensky blízkých. Z důvodu nutnosti objasnit práva putativního neboli domnělého otce je značná část práce věnována také roli biologických vazeb v rodinném právu. Uvedená problematika je analyzována zejména ve světle rozhodovací činnosti soudů, a to jak na národní, tak mezinárodní úrovni, kde jsou pro oblast ochrany soukromého a rodinného života velmi významná rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.

Abstract

This diploma thesis comprehensively analyses Section 927 of the Czech Civil Code that regulates the issue of the right to contact between a minor child and people other than his legal parents. It especially deals with prerequisites that must be met according to the legislation as well as it deals with the specific circumstances of individual persons who may apply for contact with the minor. Therefore, it focuses on the rights of relatives, whether close or distant, and socially close persons. Due to the need of clarification of the status of a putative or supposed father, a large part of the thesis is devoted to the role of biological ties in family law. This overall area of law is analysed mainly in the light of the courts' decision-making activities, both at national and international level, where there are very important decisions of the European Court of Human Rights regarding the right to respect for private and family life.

Seznam klíčových slov

Právo styku, právo na styk s nezletilým dítětem, právo na soukromý a rodinný život, nejlepší zájem dítěte, příbuzenství, právní příbuzenství, biologické příbuzenství, sociální příbuzenství, osoby společensky blízké, putativní otec

Keywords

Right to contact, right to contact with a minor child, right to respect for private and family life, the best interests of a child, kinship, legal kinship, biological kinship, social kinship, socially close persons, putative father